Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

679.

F

56

01 1899 4045

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

UITSPRAAK DER LETTERS

IN DE

NEDERLANDSCHE TAAL.

TER DIENSTE VAN

AANKOMENDE ONDERWIJZERS

EN

LEERLINGEN

OP LAGERE EN MIDDELBARE

SCHOLEN, ENZ.

DOOR

D. BOMHOFF, HZN.

TE ZUTPHEN, BIJ
A. E. C. VAN SOMEREN.
1854.

F
66

Digitized by Google

VENHAGE.

Digitized by Google

UITSPRAAK DER LETTERS

IN DE

NEDERLANDSCHE TAAL.

TER DIENSTE VAN

AANKOMENDE ONDERWIJZERS

EN LEERLINGEN

OP LAGERE EN MIDDELBARE SCHOLEN, ENZ.

DOOR

D. BOMHOFF H. ZOON,

TE ZUTPHEN, BIJ

A. E. C. VAN SOMEREN.

1854.

Digitized by Google

N
Ond
Cond

Digitized by Google

VOORBERIGT.

Er is bijkans eene halve eeuw verloopen, sedert onze schrandere landgenoot T. OLIVIER SCHILPEROORT (*), *aan wien ik groote verpligting heb, reeds klaagde, dat onze taalkundigen ten aanzien der uitspraak zoo weinig gedaan hadden. In zijne* „Proeve van nieuwere taalkunde, op de Nederlandsche Spraakkunst toegepast. Gedrukt bij J. OOMKENS, te Groningen. 1806." *leest men op bladz.* 7:

„*Weinige talen zijn zoo zeer als de onze voor eenparigheid van uitspraak vatbaar; de grond hiertoe ligt in het geringe aantal van enkele klanken, waardoor het ook mogelijk wordt dezelven bijna alle door bijzondere teekenen te onderscheiden.*

„*Eenparigheid van uitspraak is bij ons echter iets zoo geheel vreemds, dat het in het algemeen niet ligtelijk te beslisschen is, waaraan men zich te houden hebbe. Waarschijnlijk heeft men, juist om de gemaklijkheid, een opzettelijk onderzoek dezen aangaande overbodig geacht, en staan wij thans verre beneden den trap van volkomenheid, door andere natien, die oneindig meerdere moeilijkheden te overkomen hadden, bereikt.*" —

En wat is er sedert voor de uitspraak gedaan?... Men sla onze nieuwste Spraakkunsten en Spraakleeren op: in eenige vindt men daaromtrent iets, in andere volstrekt niets. En hoe het daarmede op de lagere scholen hier en daar gesteld is, kan men opmaken uit het antwoord van een' onderwijzer op mijne vraag, hoe hij de kinderen b. v. ring *en* mensch *liet uitspreken, hetwelk dus luidde:* „*In het eerst* rinch *en* mensg, *doch later, wanneer ze goed kunnen lezen,*

(*) *Voor eenigen tijd in den ouderdom van 71 jaren te* Brussel *overleden.*

Digitized by Google

het eerste met eene soort van neusklank, het laatste met verzwijging der ch."

De „Uitspraakleer" van den kundigen Oirschotschen Predikant H. M. C. VAN OOSTERZEE *heeft groote verdiensten, doch laat met opzigt tot de uitspraak der letters zeer veel te wenschen over. Daar heeten* ei *en* au *halve tweeklanken, en* oe, eu, ie *en* ui *oneigenlijke tweeklanken. Dat* oe, eu *en* ie *geene tweeklanken zijn, weet ieder; en waarom* au *en* ei HALVE TWEEKLANKEN *worden genoemd, is, voor mij ten minste, een onoplosbaar raadsel* (*).

Reeds vroeg werd mijne aandacht op dit belangrijke onderwerp gevestigd, wanneer ik onze schoone en zoetvloeijende taal door kanselredenaars, tooneelspelers, enz. nu en dan zoo deerlijk hoorde radbraken. Voor omstreeks vijf en twintig jaar liet ik daarover in een thans vergeten tijdschrift een stukje plaatsen, dat, aanmerkelijk uitgebreid, in 1833 *door den Heer* DE JAGER *in zijn* „Taalkundig Magazijn" *werd opgenomen. De Heer* C. A. WEISSMAN DE VILLEZ *trok er in zijne:* „Handleiding ter bevordering van het kunstmatig (?!) lezen," *partij van, doch, helaas! hij nam de gebreken over, die er met opzigt tot den invloed der verwantschapte medeklinkers op elkander waren in geslopen. En ofschoon het ettelijke jaren later met de noodige verbeteringen ten nutte van aankomende onderwijzers op nieuw in een tijdschrift werd geplaatst, is het echter niet algemeen ter kennis gekomen van degenen, voor wie ik het voornamelijk bestemd had, waarom ik het in 't vorige jaar voor eene afzonderlijke uitgave herzag en gereed maakte.*

Dat velen er nutte leering uit trekken mogen, is de wensch van

D. BOMHOFF, H. ZOON.

Zutphen, 20. April, 1854.

(*) *In het* »Taalkundig Magazijn" *vindt men eene beoordeeling van deze Uitspraakleer op bladz.* 152 *van den jaargang voor* 1850.

Digitized by Google

UITSPRAAK DER LETTERS

IN DE

NEDERLANDSCHE TAAL.

HET ALPHABET.

De teekenen of figuren, waarvan men zich tot het schrijven der Nederlandsche taal bedient, worden gemeenlijk letters genoemd. Zij zijn de volgende 26, welke het alphabet uitmaken:

a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q r, s, t, u, v, w, x, y, z.

In den dagelijkschen omgang noemt men de letters veelal *a*, *bee*, *cee*, *dee*, *ee*, *ef* (effe), *gee*, *ha*, *i*, *jee*, *ka*, *el*, (elle), *em* (emme), *en* (enne), *o*, *pee*, *ku* (q), *er* (erre), *es* (esse), *tee*, *u*, *vee*, *wee*, *iks* (x), *ei* (y) (1), *zed* (zedde).

Op de scholen noemt men ze thans bij het lezen lee-

(1) Liever *ipsilon* of Grieksche *i*.

Digitized by Google

ren *a*, *b*^{e}, *c*^{e}, *d*^{e}, *e*, *f*^{e}, *ge*, *h*^{e}, *i*, *j*^{e}, *k*^{e}, *l*^{e}, *m*^{e}, *n*^{e}, *o*, *p*^{e}, (q) *r*^{e}, *s*^{e}, *t*^{e}, *u*, *v*^{e}, *w*^{e}, (x,) (y,) *z*^{e}.

In schier alle spraakkunsten bestempelt men de *c*, *q*, *x* en *y* met den naam van vreemde letters. Ze zijn niet vreemder, dan de overige, dewijl ze alle van elders zijn overgenomen. Behalve de *c* en het samengestelde letterteeken *ch* komen de genoemde vier letters in echt Nederlandsche woorden niet voor (2).

Met deze weinige teekenen nu moeten wij alle woorden zigtbaar voorstellen. Indien elk dezer teekenen slechts een' enkelen klank had, die steeds de zelfde bleef, dan zouden wij spoedig geholpen zijn. Dit is intusschen op verre na het geval niet: sommige letters hebben meer dan éénen klank, sommige klanken worden door meer dan één teeken afgebeeld.

Om deze dubbelheid — een wezenlijk gebrek in eene taal — te doen verdwijnen, zou men wel is waar eenige nieuwe letterteekenen kunnen vormen en invoeren; doch het schijnt, dat hieraan onoverkomelijke hinderpalen zijn verbonden, zoo dat wij ons met de gebruikelijke letters tevreden moeten stellen.

VERDEELING DER LETTERS.

De letters worden onderscheiden in *zelfklinkers* (3) en *medeklinkers*.

De *klinkers* zijn zes in getal, namelijk *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, en *y*, de overige 20 zijn *medeklinkers*.

---

(2) Bilderdijk en zijne navolgers bezigen in sommige gevallen *y*, waar de gewone spelling *ij* heeft.

(3) Over 't algemeen noemt men ze *klinkers*. Schoon deze naam onjuist is, zal hij ten gevalle des gebruiks worden behouden.

Digitized by Google

A.) DE KLINKERS.

Met deze *a*, *e*, *i*, *o*, *u* en *y*, hetzij alleen staande, verdubbeld of onderling verbonden, stelt men al de klanken voor, die bij het spreken der Nederlandsche taal gehoord worden (4).

Wij zullen in de eerste plaats deze klinkers in al hunne samenstellingen en verbindingen opgeven, daarna hunne lengte of kortheid onderzoeken, vervolgens ieder in zijne bijzondere uitspraak nagaan, en eindelijk doen zien, hoe veel klanken de Nederlandsche taal bezit.

1.) *De klinkers in al hunne samenstellingen en verbindingen.*

De klinkers der Nederlandsche taal worden voorgesteld door: *a*, *aa*, *aai*, *aau*, *ae* (5), *ai*, *au*, — *e*, *ee*, *eei* (6), *eeu*, *ei*, *eu*, — *i*, *iaau*, *ie*, *iei* (6), *ieu*, *ij*, — *o*, *oe*, *œ* (5), *oei*, *oi*, *oo*, *ooi*, *ou*, — *u*, *ui*, *uu*, *y* (5).

Deze 29 (zie noot 6), die lange, middelbare en korte, onvermengde en vermengde, twee- en drieklanken voorstellen, maken in verband met de medeklinkers de geheele Nederlandsche taal uit.

Van de onvermengde of enkele klanken (*eenklanken*) zal het voldoende wezen te zeggen, dat zij, hoe lang ook bij het uitspreken gerekt, van het begin

(4) Het spreekt van zelf, dat wij die uitspraak bedoelen, welke in beschaafde kringen, op den kansel, voor de balie, op het tooneel, enz. gehoord wordt, of ten minste dient gehoord te worden.

(5) Dat de *ae*, *oe* en *y* in echt Nederlandsche woorden niet gebezigd worden, is geene voldoende reden, om ze hier onvermeld te laten.

(6) De tweeklanken *eei* en *iei* komen wel in de gesprokene, hoewel niet in de geschrevene taal voor, zoo als blijkt uit *kleeijen* (kleeden), *leeijen* (leden), *smeeijen* (smeden), *wieijen* (wieden), *bieijen* (bieden), *geschieijen* (geschieden).

Digitized by Google

tot het einde steeds den zelfden klank zuiver behouden.

De *eenklanken* zijn: *a*, *aa*, *ae*, *e*, *ee*, *ei*, *eu*, *i*, *ie*, *o*, *oe* *œ*, *oi*, *oo*, *u*, *uu* en *y*, en komen voor in: *ha* len, *pa* leis, *haan*, *Cae* sar, *Aes* culapius, *we* zen, *we* reld, *bel*, *kerk*, be *de*, *be* vel, *been*, *stee* nen, *meir*, *hei* ren, *deur*, *keu* ren, *ti* tel, *pi* ment, *zin*, *bin* nen, *ziek*, *pie*-ren, *piek*, *pie* ken, *bo* ven, *ko* los, *mol*, *kol* der, *vol*, *rol* len, *boer*, *roe* ren, *koek*, *roe* pen, *Coe* lus, *oir*, *kool*, *loon* en, *duur*, *ku* ren, *dun*, *bun* der, *turf*, *kur* ken, *vuur*, *uur* wijzer, *Cy* rus, E *gyp* te.

Een *tweeklank* is een geluid, waarin twee enkele klanken afzonderlijk gehoord worden, doch zoo juist verbonden of zoo naauwkeurig aaneen sluitende, dat er tusschen de beide klinkers niet de geringste ophouding te bespeuren is.

De *tweeklanken* zijn: *aai*, *aau*, *ai*, *au*, *eeu*, *ei*, *ieu* *ij*, *oei* *ooi*, *ou* en *ui*, en komen voor in: *haai*, *kaai* jen, *raauw*, *blaauw* heid, *ai*, *sai* zoen, *dauw*, ra *bauw*, *sneeuw*, *spreeu* wen, *meid*, *lei* den, *kieuw*, *nieuw* heid, *lijn*, *kij*-ken, *foei*, *moei* jen, *fooi*, *strooi* jen, *mouw*, *rou* wen, *guit*, *uit* vaart.

In een' *drieklank*, zal hij dien naam met regt verdienen, moeten drie verbondene klanken gehoord worden. De Nederlandsche taal kent er slechts een', in het woord *miaauw*, waardoor men het geluid der katten nabootst. Sommigen willen hem zelfs niet als drieklank doen gelden.

2.) *Lengte of kortheid der klinkers.*

Men onderscheidt de klinkers over 't algemeen slechts in *lange* en *korte*. Men zou ongetwijfeld beter doen en

Digitized by Google

nader bij de waarheid komen, indien men eene tusschensoort aannam, en ze in *lange*, *middelbare* en *korte* verdeelde.

1.) LANG zijn:

a.) alle *enkele* klinkers op het einde van eene lettergreep, welke den klemtoon heeft, als: *a* dem, *le* den, *ti* tel, *bo* den, *vu* ren, *Cy* rus.

b.) alle *dubbele* klinkers, tenzij de verplaatsing van den klemtoon (7) hierin verandering te weeg brenge, als: *baal*, *steen*, *scheen* (8), *look*, *muur*.

c.) onder de *saâmgestelde* klinkers *aai*, *aau*, *(eei,) eeu*, *eu*, *iaau*, *ie*, (doch ook middelbaar,) *(iei,) ieu* (9), *oe*, (doch ook middelbaar,) *oei*, *ooi*, als: *haai*, *raauw*, *meeuw*, *scheur*, *miaau* wen, *schier*, *hiel*, *kieuw*, *hieuw*, *stoel*, *boer*, ge *loei*, *prooi*.

2.) MIDDELBAAR (10) zijn slechts die samengestelde klinkers, welke tusschen het volstrekt lange en het volstrekt korte het midden houden, als: *ai*, *au*, *ei*, *ie* (ook lang), *ij*, *oe* (ook lang), *ou*, *ui*, als: *sai* zoen, *dauw*, *rei*, *piek*, *zie* ken, *blijk*, *mij* nen, *koek*, *zoe* ken, *rouw*, *brou* wer, *buit*, *kui* ken. De middelbare worden echter in het gebruik steeds behandeld, alsof zij lang waren,

(7) Bij v. in *tooneel*.

(8) *Een*, als lidwoord, maakt hierop eene uitzondering, daar het zeer kort, als *en* in *bijen* wordt uitgesproken, bij v. *een* aap, *een* ezel, *een* man.

(9) De *ieu* luidt, inzonderheid wanneer hij den klemtoon niet heeft, bij velen als een middelbare klank.

(10) Men heeft alle reden te vermoeden, dat ook enkele klinkers, die op een' medeklinker stuiten, even als nog tegenwoordig in het Hoogduitsch, niet altijd volstrekt kort waren, zoo als thans. Dit schijnt te blijken uit: *dag*, *dagen*, *dak*, *daken*, *gelag*, *gelagen*, *bevel*, *bevelen*, *gebed*, *gebeden*, *hof*, *hoven*. De heerschende tongval heeft zich intusschen of voor de *lange* of voor de *korte* verklaard. Van *grof*, hetwelk de *o* kort heeft, vormt hij het lange *grove*, schoon men in de taal van het dagelijksche leven nog meestal *grovve* hoort. Deze middelbare klank heeft waarschijnlijk aanleiding gegeven tot de zoo onregelmatige vervoeging van *komen*, als: *Ik kom*, *hij komt*, *wij komen*, *gij komt*, *zij komen*.

Digitized by Google

d. i. een medeklinker wordt na een' middelbaren klank nooit verdubbeld, bij v. *eik*, *eiken*, *ziel*, *zielen*, *blijk*, *blijken*, *stoel*, *stoelen*, *uil*, *uilen*.

3.) KORT zijn:

a.) alle enkele klinkers, die in de zelfde lettergreep met den klemtoon één' of meer medeklinkers na zich hebben, als: *bal*, *stel*, *wind*, *volk*, *gunst*.

b.) alle enkele of dubbele klinkers, welke den klemtoon onmiddellijk vóór of na zich hebben, als: *va*lies, too*nee*list, *ti*ran, *dro*gist, *too*neel, *pu*bliek.

3.) *De klinkers elk in zijne bijzondere waarde beschouwd.*

Bij de beschouwing der *klinkers* zullen wij die orde volgen, waarin zij op bladzijde 3 opgegeven zijn.

1.) A heeft steeds haar' alphabetischen klank (11). Zij is *lang* in: *klagen*, *staken*, *halen*, *ramen*, *tanen*, *varen*; *kort* in: *babbel*, *rad*, *staf*, *vlag*, *lach*, *balein*, *tak*, *mal*, *stam*, *rand*, *kap*, *tarnen*, *bast*.

2.) AA is gelijk aan de lange *a*, als: *raad*, *graaf*, *laag*, *smaak*, *zaal*, *raam*, *gaan*, *slaap*, *baard*, *haas*, *laat*.

3.) AAI is een lange tweeklank, die uit de lange *a* en de korte *i* (in *tiran*) bestaat, als: *fraai*, *gemaaid*, *zaait*, *zwaait*.

4.) AAU is een lange tweeklank, waarin de lange *a* met de korte *u* (in *muziek*) vereenigd is, als: *laauw*, *paauw*, *raauw*. — Bij sommigen luidt hij ten onregte middelbaar als *au*, ja dikwijls — hetgeen nog erger is — als *ou*, zoo dat men bij zulke sprekers tusschen *maauwen* en *mouwen*, *raauw* en *rouw* niet het geringste onderscheid kan bespeuren. Er zijn intusschen eenige

(11) De alphabetische klank is die, welke bij het opnoemen der letters van het alphabet gehoord wordt.

Digitized by Google

woorden, in welke *aau* ook in den mond van goede sprekers als *au* klinkt, bij voorb. *kaauwen*, *kabeljaauw*, welk laatste bij BILDERDIJK ook met ééne *a*, *kabeljauw* voorkomt. Ter bevordering eener goede uitspraak zou men wèl doen, overal *au* te schrijven, waar de klank middelbaar luidt.

5.) AE komt slechts in vreemde woorden en eigennamen voor. Zij is *a.*) *lang* met den klank der *e* in *wereld* of der *ei* in *meir*, wanneer zij op het einde eener lettergreep staat, welke den klemtoon heeft, als: *Caesar*, *Graevestein; b.*) *kort*, met den klank der *e* in *bel*, wanneer zij 1.) in eene toonlooze lettergreep op het einde staat, b. v. *Aegira;* 2.) in eene betoonde lettergreep een' medeklinker na zich heeft, b. v. *Aesculapius.* Velen hebben dit letterteeken in *e* veranderd en daaraan den klank der *e* gegeven. Of zij daaraan wèl gedaan hebben, is zeer te betwijfelen.

6.) AI. Dit letterteeken, een tweeklank van middelbare lengte, schijnt in vorige tijden algemeener in gebruik te zijn geweest dan thans, en komt in de schrijftaal nog slechts in het tusschenwerpsel *ai* en in een paar basterdwoorden *pais* (ook *peis*) en *saizoen* (ook *seizoen* uitgesproken) voor. BILDERDIJK schrijft *klai* en *klei*, *Mai* voor Meimaand. De klank bestaat uit de korte *a* en de korte alphabetische *i* (in *tiran*).

7.) AU is een middelbare tweeklank, die uit de korte *a* en de korte alphabetische *u* (in *muziek*) bestaat, als: *dauw*, *rabauw.* Over 't algemeen hoort men tusschen *au* en *ou* in de uitspraak geen verschil maken, zoo dat *dauw* en *douw* bij de meesten gelijkluidende woorden zijn. Dit is intusschen een gebrek, dat niet zorgvuldig genoeg vermeden kan worden.

Digitized by Google

8.) E heeft twee *lange* en drie *korte* klanken.

a.) De *e* is *lang*, 1.) met den alphabetischen klank, als: *le* ven, *ne* men, *ze* tel, *we* zen; 2.) met den verlengden klank der *e* in *bel* (zie AE) in eenige woorden voor de *r*, als: *we* reld, *pe* rel. Deze uitspraak, die vroeger meer algemeen schijnt geweest te zijn, wordt nog slechts door sommigen in zeer weinige woorden behouden, zoo dat er niet aan te twijfelen is, of het verbeterd onderwijs zal haar binnen korte jaren geheel uit de taal doen verdwijnen.

b.) De *e* is kort, 1.) met den verkorten of verscherpten klank der *e* in *wereld*, als: *leb*, *bed*, *bef*, *weg*, *hecht*, *lek*, *bel*, *hemd*, *den*, *klep*, *zes*, *pet*, dus voor alle medeklinkers in de zelfde lettergreep, behalve de *r;* 2.) met den klank der korte Engelsche *a* (in *man*, *at*, *ram*, *rap*) (12), doch enkel en alleen voor de letter *r*, als: *berd*, *kerf*, *erg*, *sterk*, *scherm*, *kern*, *scherp*, *kers*, *hert*, *sterven*, *verzen*. Intusschen kan men den eigennaam DERK als eene uitzondering aanmerken, dewijl in dit woord de *e* over 't algemeen den vorigen korten klank heeft. 3.) Overal, waar zij den klemtoon mist, heeft zij een' klank, die weinig meer dan een hoorbaar uitademen is en door velen *scheva* wordt genoemd, als: be *de*, bo *de*, *te* ra *de* gaan, hoop *te*, *de* mo *de*, *be* zin *nen*, dren *telen*, keu *velen*, *be* ve *len*, *be ge* nadi *gen*.

9.) EE heeft steeds den alphabetischen klank der *e* en is *lang*, als: *vee*, *wee*, *beenen*, *steen*, *veer*, *weer*, *meer*, *zeef*, *teen*, *keep*, *beest*. In *tooneelist* wordt zij door de verplaatsing van den klemtoon wel korter, doch behoudt haar' eigendommelijken klank.

(12) Dewijl het aanleeren der Engelsche taal in de laatste jaren meer algemeen is geworden, ja nog dagelijks toeneemt, zal deze eenvoudige opgave, zonder verdere aanwijzing, zoo al niet voor ieder, ten minste voor menigeen voldoende zijn.

Digitized by Google

10.) EEU is een *lange* tweeklank, die uit de vereeniging der lange *ee* en der korte alphabetische *u* (in *muziek*) bestaat, als: *eeuw*, *leeuw*, *meeuw*, *geeuw* en, *sneeuwen*, *breeuw* en, *schreeuw* en, *sleeuw*, *spreeuw*.

11.) EI is een *middelbare* tweeklank, die samengesteld is uit de korte *e* (in *bel*) en de korte alphabetische *i* (in *tiran*), als *bei*, *lei*, *meid*, *rei* zen, *vein* zen, *weid* en, *vleijen*, *rei* jen, *schei* den.

AANMERKING. Bij degenen, welke *heir* en *meir* schrijven, heeft hij nog een' tweeden langen klank, namelijk dien van de *e* in *wereld*, *perel*. Zie E en AE.

12.) EU is steeds *lang*, doch geen tweeklank, zoo als hij in de meeste spraakkunsten genoemd wordt: het is de verlengde *u* in *kruk*, als: *beuk*, *deur*, *fleur*, *geus*, *heul*, *leus*, *reuzen*, *neus*, *peuzelen*, *reu*, *zeug*.

AANMERKING. In woorden, die uit de Grieksche taal afkomstig zijn, wordt *eu* over 't algemeen als *ui* uitgesproken, bij v. *Euterpe*, *Euphraat*, *Euangelie* (13), tenzij een langdurig en veelvuldig gebruik dit belette, zoo als blijkt uit *Europa*, *Europeesch*.

13.) I heeft één' *langen* en twee *korte* klanken.

a.) Haar lange klank, haar alphabetische naam, wordt in echt Nederduitsche woorden niet aangetroffen. Hij komt voor in: *titel*, *conditie*, *compositie*, *visite*, *petitie*.

b.) Haar korte klank is tweeërlei,

*) gevolgd van één' of meer medeklinkers in de zelfde lettergreep, welke den klemtoon heeft, als: *rib*, *lid*, *kif*, *big*, *licht*, *mik*, *stil*, *kim*, *tin*, *klip*, *mirre*, *lis*, *lisch*, *mist*, *wit*, *bits*. Deze klank schijnt een bijzonder eigendom onzer taal te wezen. Hem zoo te beschrijven, dat zich

(13) Schoon men in dit woord de *u* meestal in *v* verandert en *evangelie* schrijft en uitspreekt, vindt men echter nog wel kanselredenaars, die *euangelie* zeggen.

Digitized by Google

een buitenlander daarvan een klaar denkbeeld kan vormen, is niet wel mogelijk. Hij gelijkt wel eenigszins naar het begin der lange *ee* (14).

**) *a.*) Gevolgd van een' medeklinker in de zelfde lettergreep, welke den klemtoon niet heeft, of *b.*) op het einde eener toonlooze lettergreep, is haar klank meestal, hoofdzakelijk in echt Nederlandsche woorden, zoo onbestemd en zoo onduidelijk, dat zij weinig of niets van de toonlooze *e* verschilt als: *perzik*, *monnik*, *dolik*, *bezig*, *ledig*, *beleedigen* (15).

AANMERKING. Veel duidelijker wordt zij somtijds gehoord in basterdwoorden, welke den klemtoon op de voorgaande of op de volgende lettergreep hebben, als: *Punisch*, *Pruisisch*, *indirect*, *direct*, *bizar*, *tiran*, *bigot*, *piment*, *vizier*, *puritein*, *tirade*, *minister*, *rival*. Uit dien hoofde is de *i* in *tiran* tot voorbeeld gekozen voor den korten klank der alphabetische *i*.

14.) IAAU. Deze letterverbinding, welke den eenigsten drieklank in de Nederlandsche taal vormt, bestaat uit de korte alphahetische *i* (in *tiran*) en den langen tweeklank *aau*, en komt enkel voor in de klanknabootsende woorden *miaauw* en *miaauwen* (16), waarmede wij het geluid der katten trachten uit te drukken.

(14) Velen zal deze opgave onjuist, zoo niet ongerijmd, voorkomen. En toch meenen wij voor onze stelling een' toereikenden grond te hebben, en dien te vinden in zoodanige woorden, die bij verlenging hunne korte *i* in *e* veranderen, als: *bidden, gebeden, liggen, gelegen, zitten, gezeten, zetel, lid, leden, gelid, gelederen, geleding, smid, smeden, spit, speten, rid, gereden.*

(15) In *kievit* of *kiewit*, welks laatste lettergreep den halven toon heeft, even als een samengesteld woord, spreekt men de *i* met den korten alphabetischen klank uit, niettegenstaande het woord vaak tot *kieft* wordt verkort. - Van *s* gevolgd, zonder klemtoon, behoudt zij haar' korten toon (*b.* 1.), als: *kevis*, schoon zij in den uitgang *nis* vaak zoo zeer naar *e* zweemt, dat zij daarvan moeijelijk te onderscheiden is, als: *kennis*, *vonnis*.

(16) Sommigen willen volstrekt geen' drieklank in onze taal erkennen. In eene der nieuwste spraakkunsten leest men de zonderlinge woorden: Deze benaming

Digitized by Google

15.) IE. Ten aanzien dezer letterverbinding zijn de stemmen verdeeld, namelijk of zij al dan niet tot de tweeklanken behoort gerekend te worden. Het is wel niet te ontkennen, dat haar klank eenigszins verschilt van dien der alphabetische *i* of van de *i* in *titel;* doch levert dit verschil een' toereikenden grond op, om haar tweeklank te noemen? — en begaan diegenen eene doodzonde, welke haar lange *i* heeten? Er zijn twee lange *e*'s; kunnen er dus ook geene twee lange *i*'s wezen? Doch wat daarvan ook zijn moge, wij zullen er het harnas geenszins over aantrekken, doch enkel zeggen, — men moge haar voor een' eenklank of voor een' tweeklank houden, — dat zij 1.) *lang* is, *a.*) inzonderheid voor *r*, als: *bier, hier, dier, mieren, vieren, tieren; b.*) op het einde eener lettergreep, welke den klemtoon heeft, als: *drie, wie, spie, zie, dienen, grieven, niemand.* Intusschen maken de basterdwoorden op *ie* en het woord *knie* hierop eene uitzondering en worden met den middelbaren klank gehoord, als: *compagnie, harmonie* (17); 2.) *middelbaar,* of met den alphabetischen klank der *i*, *a.*) voor de meeste medeklinkers, behalve de *r*, als: *bried, ried, lief, wieg, piek, viel, riem, tien, riep, stiet.* Het zou moeijelijk, zoo niet onmogelijk wezen, om met juistheid op te geven, waar en wanneer de *ie* met den klemtoon volstrekt lang of middelbaar is: het gebruik moet hier onze gids wezen. *b.*) Wanneer *ie* den klemtoon niet heeft, als: *bezie, berrie, neurie, foelie, kevie, sloerie, zeunie; c.*) in de vreemde woorden met den klemtoon op *ie*, als: *harmonie, cacographie, philosophie* (17).

heeft voor de zoogenaamde drieklanken alleen haar' grond in den vorm van het letterteeken, en niet in den klank zelven!

(17) Hierom nemen zij in het meervoud ook slechts *n* aan, terwijl de andere *en* bekomen, als: *compagniën, kniën, - drieën, spieën.*

Digitized by Google

16.) IEU is een *lange* tweeklank, die uit de lange *ie* en de korte alphabetische *u* (in *muziek*) bestaat, als: *hieuw*, *kieuw*, *nieuw*, misschien de eenigste woorden met dien klank in de taal.

AANMERKING. Velen spreken hem zoo kort uit, dat hij eer middelbaar, dan lang verdiende te heeten. Zij, die *nieuw* als *nu* doen hooren, vinden de verdediging van die uitspraak bij BILDERDIJK, waar hij zegt: „*Nieuw* is *nu* (eigenlijk *nuw*)."

17.) IJ. Deze klinker, oorspronkelijk *ii*, heeft en vorm en klank verloren. Thans een tweeklank van middelbare lengte, verschilt hij naar ons gehoor in niets hoegenaamd van de *ei*. Wie er iets anders in hooren kan, drukke het bij het spreken uit: wij hebben er vrede meê.

18.) o heeft één' *langen* en twee *korte* klanken.

a.) Haar lange klank is die, welke bij het opnoemen der letters van het alphabet gehoord wordt, als: *goden*, *bode*, *ode*, *komen*, *rozen*, *koken*, *boven*, *stoven*.

b.) Haar korte klank is tweeërlei, 1.) *dof-kort*, als: *op*, *vol*, *om*, *roffel*, *vond*, *bogchel*, *tobbe*, *modder*, *smokkel*, *bos*, *bosch*, *tot*, een klank, dien men den verkorten alphabetischen *o*-klank zou noemen kunnen. Hij heeft veel overeenkomst met de Fransche *o* in *polir*, *vomir*; 2.) *hel-kort*, en komt voor in: *hobbelen*, *vodde*, *stof*, *zog*, *doch*, *stok*, *mol*, *zwom*, *top*, *hor*, *vos*, *pot*. Het is de verkorte Gelderſche *o* in *koken* (waarvan *kok*), *stoken*, of de Fransche *o* in *pomme*. Voor de *r* heeft zij bij eene goede uitspraak dezen klank altijd (18).

19.) OE is geen tweeklank, zoo als zij meestal in de

(18) Het ware te wenschen, dat een desbevoegde eens al de woorden met de korte *o* bijeen zamelde en bij elk den klank der *o* opgave. De verwarring hierin wordt dagelijks grooter.

Digitized by Google

spraakkunsten beschreven wordt. Haar klank is gelijk aan de Hoogduitsche *u*, de Fransche *ou*, de Engelsche *oo* (in *broom*, *groom*, *boor*), en is *lang* of *middelbaar*, al naar mate zich de volgende medeklinker met minder of meer gemakkelijkheid daaraan hecht; *a.*) LANG in: *stoel*, *snoer*; *b.*) MIDDELBAAR in: *koek*, *stoep*, *roes*, *zoet*.

AANMERKING. De meerdere of mindere lengte is niet wel vooraf te bepalen, daar zij van omstandigheden afhangt, die moeijelijk op te geven zijn. Dit is even zeer het geval met *oei*.

20.) œ komt slechts in vreemde woorden voor en luidt als *eu*, langer of korter, naar mate de klemtoon er al of niet op valt, als: *Cœlus*, *Bœotië*.

AANMERKING. Ook *æ* heeft men in *e* veranderd. Zie AE.

21.) OEI is een lange tweeklank, welke uit *oe* en de korte alphabetische *i* (in *tiran*) bestaat, als: *bloei*, *gegloeid*, *moei*, *broeit*, *vermoeid*.

AANMERKING. Ofschoon de tweeklank *oei* hier als lang wordt opgegeven, hoort men hem, zelfs in den mond van goede sprekers, soms met zulk een' korten klank, dat men schier niet aarzelen zou, hem middelbaar te noemen: *foei*, *koei*.

22.) OI is een lange klank, welke door sommigen nog in een paar woorden gebezigd wordt, en als *oo* luidt, als: *oir*, erfgenaam, en *oirkonde*, zoo als BILDERDIJK nevens *oorkonde* schrijft.

23.) *oo* is altijd *lang* met den alphabetischen klank der *o*, als: *rood*, *stoof*, *loog*, *loochenen*, *ook*, *kool*, *oom*, *zoon*, *stoop*, *oor*, *hoos*, *poot*, *loonen*, *rooven*.

24.) OOI is een lange tweeklank, die uit *oo* en de korte alphabetische *i* (in *tiran*) bestaat, als: *hooi*, *ooi*, *fooi*, *nooit*, *opgetooid*, *berooid*, *hooijen*, *strooijen*.

Digitized by Google

25.) OU is een *middelbare* tweeklank, die uit de hel-korte *o* en de korte alphabetische *u* (in *muziek*) bestaat, als: *oud*, *zout*, *bouw*, *aangetrouwd*, *brouwen*, *berouwen*, *trouwen*.

26.) U heeft één' *langen* en drie *korte* klanken.

a.) Haar lange klank is de alphabetische, als: *uren*, *ulevelletje*, *huwt*, *schuwen*, *ruw*, *gruwel*, *zuring*.

b.) Haar korte klank is 1.) *zacht-kort*, d. i. de verkorte alphabetische *u* (in *muziek*), die slechts dan in Nederlandsche woorden voorkomt, wanneer de *u* den klemtoon niet heeft, als: *Veluw*, *Betuw*, *zwaluw*, *peluw*, *ik heb het* u *reeds meermalen gezegd;* het meest echter wordt hij gehoord in vreemde woorden, als: *dukaat*, *curator*, *muziek*, *publiek*, *juweel*, *fluweel;* 2.) *hel-kort*, voor een' medeklinker in de zelfde lettergreep, behalve voor *r* en *w*, als: *dubbel*, *mud*, *duffel*, *rug*, *duchtig*, *ruk*, *vullen*, *lummel*, *kunnen*, *knuppel*, *kus*, *put:* het is de verkorte klank der *eu;* 3.) *dof-kort*, enkel voor de *r*, waar velen haar evenwel ten onregte als de hel-korte uitspreken, als: *turf*, *burger*, *kurk*, *wurmen*, *durven*. Deze laatste klank is bijna, zoo niet geheel, de Hoogduitsche ö in können, de verkorte Fransche *eu* in *peur*, *heure*, *leurre*, de Engelsche *u* in *tub*, *up*, *run*, *tunnel*.

27.) UI is een middelbare tweeklank, waartoe de dof-korte *u* (in *turf*) en de korte alphabetische *i* (in *tiran*) de bestanddeelen leveren, als: *huid*, *kuif*, *huig*, *luik*, *uil*, *luim*, *tuin*, *stuip*, *luis*, *kuisch*, *ruit*, *schuiven*, *wuiven*.

28.) UU, die, behalve in een paar weinig gebezigde woorden (*kluun*, *kuun*), slechts van *r* gevolgd voorkomt, heeft den klank der lange *u*, als: *uur*, *muur*, *buur*, *schuur*, *huur*, *tuur*, *stuur*. — In *kluun* en *kuun* is zij minder lang en

Digitized by Google

zou middelbaar kunnen heeten, terwijl zij in het Gelder-sche *betuun* (schaarsch) echter lang is.

29.) Y wordt slechts in vreemde, hoofdzakelijk uit het Grieksch ontleende, woorden aangetroffen, en heeft den zelfden klank, dien *i* zou hebben, als: *Cyrus*, *Cyprus*, *byssus*, *Egypte*.

AANMERKING. Voor degenen, welke het Engelsch verstaan, zal het overbodig zijn, er bij te voegen, dat de *y* in woorden uit die taal haar' gebruike-lijken klank behoudt, bij v. *Lord Byron* (beiren), *lady* (leedi).

4.) *Getal klanken in de Nederlandsche taal.*

Wij hebben gezien, dat de 6 klinkers met al hunne samenstellingen en verbindingen 29 klankteekenen op-leveren. Laten we thans in het kort onderzoeken, hoe veel klanken er in de Nederlandsche taal gevonden en door welke teekenen zij voorgesteld worden.

1.	A	*kort.*	voorgesteld door	*a*,	als: *al*, *bak* *Latijn.*
2.	AI	*middelbaar.*	„	„	*ai*, als: *ai*, *saizoen.*
3.	AU	*middelbaar.*	„	„	*au*, als: *dauw*, *kauw.*
4.	A	*lang.*	„	„	(*a*, als: *raken*, *nader.* (*aa*, als: *baat*, *kaal.*
5.	AAI	*lang.*	„	„	*aai*, als: *baai*, *taai.*
6.	AAU	*lang.*	„	„	*aau*, als: *laauw*, *raauw.*
7.	E	*kort.*	„	„	*e*, als: *erf*, *kerk.*
8.	E	*kort.*	„	„	(*e*, als: *bef*, *ren.* (*ae*, als: *Aesculapius.*
9.	EI	*middelbaar.*	„	„	(*ei*, als: *rei*, *meid.* (*ij*, als: *rij*, *mijt.*
10.	E	*lang.*	„	„	(*e*, als: *wereld.* (*ae*, als: *Caesar.* (*ei*, als: *heir*, *meir.*

Digitized by Google

11. E	*kort.*	voorgesteld door		*e*, als: *bode*, *bewind.*
12. E	*lang.*	„	„	(*e*, als: *stevig*, *hevig.* (*ee*, als: *steel*, *been.*
13. I	*kort.*	„	„	(*i*, als: *in*, *zing.* (*y*, als: *byssus.*
14. I	*kort.*	„	„	(*i*, als: *tiran.* (*ie*, als: *foelie.* (*y*, als: *Myronus.*
15. IAAU	*lang.*	„	„	*iaau*, als: *miaauwen.*
16. I	*middelbaar.*	„	„	(*i*, als: *titel.* (*ie*, als: *muziek.* (*ij*, als: *fabrijk* (19). (*y*, als: *Cyprus.*
17. IE	*lang.*	„	„	(*ie*, als: *pier*, *bier.* (*y*, als: *Cyrus.*
18. IE	*middelbaar.*	„	„	*ie*, als: *dief*, *piek.*
19. IEU	*lang.*	„	„	*ieu*, als: *hieuw.*
20. O	*kort.*	„	„	*o*, als: *mol*, *tol.*
21. OU	*middelbaar.*	„	„	*ou*, als: *oud*, *bouw.*
22. O	*kort.*	„	„	*o*, als: *vol*, *op.*
23. O	*lang.*	„	„	(*o*, als: *loven*, *toren.* (*oo*, als: *zoon*, *loonen.* (*oi*, als: *oir.*
24. OOI	*lang.*	„	„	*ooi*, als: *hooi*, *ooit.*
25. OE	*lang.*	„	„	*oe*, als: *boel*, *roer.*
26. OE	*middelbaar.*	„	„	*oe*, als: *boek*, *koek.*
27. OEI	*lang.*	„	„	*oei*, als: *boei*, *stoeijen.*
28. U	*kort.*	„	„	*u*, als: *muziek.*
29. U	*lang.*	„	„	(*u*, als: *uren.* (*uu*, als: *muur*, *guur.*
30. U	*middelbaar.*	„	„	*uu*, als: *kluun.*
31. U	*kort.*	„	„	*u*, als: *dun*, *vul.*

(19) De woorden van vreemden oorsprong met dezen uitgang begint men, overeenkomstig de uitspraak, meer en meer met *ie* te schrijven.

Digitized by Google

32. EU	*lang.*	voorgesteld door	(*eu*, als: *leun*, *deuk*. (*oe*, als: *Oedipus*.
33. U	*kort.*	„	„	*u*, als: *turf*, *Urk*.
34. UI	*middelbaar.*	„	„	(*ui*, als: *duim*. (*eu*, als: *euphonia*.

De Nederlandsche taal bevat alzoo 34 klanken, waarvan er 14 *lang*, 9 *middelbaar* en 11 kort zijn. Het is wel niet te ontkennen, dat bij sommige het verschil enkel bestaat in het meer of minder slepend uitspreken van een klankteeken; dit neemt echter niet weg, dat zij daardoor genoeg onderscheiden zijn, om eene afzonderlijke plaats te verdienen. Wanneer men nu hierbij nog in aanmerking neemt, dat deze onderscheidene klanken somtijds nog allerlei wijzigingen ondergaan, dan zal men het in ons geene te ver gedrevene ingenomenheid met eigen bezit noemen, wanneer wij de Nederlandsche taal voor eene der zoetvloeijendste en welluidendste verklaren.

Thans hebben wij, zoo naauwkeurig en beknopt ons dit mogelijk was, de klinkers afgehandeld, en zouden nu onmiddellijk tot de medeklinkers zijn overgegaan, ware het ons niet doelmatig voorgekomen, eerst nog ettelijke woorden in het midden te brengen over den

Invloed, welken de klemtoon op de uitspraak der klinkers heeft.

Wat klemtoon is, zal wel geene verklaring behoeven, althans niet voor degenen, welke het voorgaande met genoegzame oplettendheid gelezen hebben.

Even als over zoo vele andere punten van het hoogste gewigt, die tot dus verre in de Nederlandsche spraak-

Digitized by Google

kunsten onbehandeld zijn gebleven, is ons nergens iets voorgekomen over den invloed des klemtoons op de uitspraak der klinkers, welke hem onmiddellijk vóór of achter zich ontvangen. Deze invloed is intusschen zoo sterk, dat een klinker daardoor meermalen geheel van natuur, d. i. van klank, verandert. Ofschoon dit meer bijzonder het geval is met woorden, die uit vreemde talen zijn overgenomen of die basterduitgangen hebben, zoo vindt men daarvan evenwel genoegzame sporen in oorspronkelijke of als oorspronkelijke aangemerkte woorden, dat eene korte beschouwing daarvan niet als overbodig of nutteloos zal aangezien worden.

Welligt zal men ons tegenwerpen, dat zulke veranderingen in den klank der letters enkel plaats heeft in den mond der lagere volksklassen, of ten hoogste in de omgangstaal der aanzienlijker standen — en met regt. Doch niet daar alleen, Lezer, ook zelfs in de openlijke voordragt, inzonderheid wanneer met zeker vuur wordt gesproken, zal men dit meermalen opmerken. Zoo veel is in allen gevalle zeker, dat een lange klinker, wanneer hij den klemtoon verliest, *kort* of ten minste *middelbaar* wordt, ware het al, dat men eene geheele verandering van den aard des klinkers niet gaaf mogt toestemmen.

Van iederen klinker afzonderlijk zullen wij een paar voorbeelden aanvoeren.

A.

Wanneer de *a* lang is, gaat zij in de korte, wanneer zij kort is, gaat zij in de scheva of de toonlooze *e* over zoo als kan blijken uit: *hellebaard* — hellebardier; *blamen* — blaméren; *aap* — apin; *baas* — bazin; *Batavië* — Batavier (Batevier, Battevier); *lavament* — lavement; *kanon* — kenon (knon); *sakrament* —

Digitized by Google

sakrement; *patent* — petent; *kuras* — kurassier; kuresier; *damast* — demast; *tarief* — terief; *paleis* — peleis.

Zelfs in saâmgestelde woorden kan de geaccentueerde lettergreep de andere soms derwijze overheerschen, dat de klinker daaruit bijna geheel verdwijnt. Men denke slechts aan *middag* — middeg, *wijngaard*, wingerd, *boomgaard* — bongerd, schoon in dergelijke samenstellingen de *a* haar' eigendommelijken klank anders meestal behoudt.

E.

De lange *ee* van *tooneel* en *juweel* wordt kort in *tooneelist* (toonelist) en *juwelier*, vooral in het laatste woord, dat bijkans door *juwlier* zou voorgesteld worden. Even zoo vormt men van *kasteel* het woord *kastelein*.

I.

De *i* in *regiment* is zelfs door Professor SIEGENBEEK in de doffe *e* of de scheva veranderd en *regement* geschreven. Zoo luiden *admiraal* en *fusilier* gewoonlijk admeraal en fuselier, schoon in *admiraliteit* door de verwijdering van den hoofdtoon de *i* haar' eigendommelijken klank behoudt.

Geen der overige klinkers ondervindt den invloed des klemtoons in zulk een' hoogen graad, als de *i*, en men zal in der daad wèl doen, haar in *bezigen*, *lezing*, *perzik*, *feziken* en soortgelijke, zoo al niet geheel, dan ten minste bijna, als eene scheva te doen hooren en ze bezegen, lezeng, perzek, fezeken uit te spreken. Bij Prof. SIEGENBEEK vindt men *hennip* en *hennep*. Zelfs de woorden *kennis*, *vonnis*, enz. hoort men niet zelden *kennes*, *vonnes* uitspreken.

Digitized by Google

Ook de *ij*, schoon een middelbare klank, gaat vaak in de scheva over, wanneer zij den klemtoon verliest, zoo als blijkt uit *bijtijds* — b e t ij d s, *bijzonder* — b e z o n d e r. En is het niet aan deze verwijdering des klemtoons toe te schrijven, dat *gij* in *ge*, *mij* in *me*, *wij* in *we*, *jij* in *je*, *zij* in *ze* verandert? In de volkstaal hoort men *hij* zelfs *he* uitspreken, b. v. *he komt van daag niet.*

Dat men de *ij* in den uitgang *lijk* (*lijks*, *lijksch*) als eene zeer korte *i*, of als eene toonlooze *e* behoort uit te spreken, is meermalen gezegd en geschreven, hoewel misschien nog niet algemeen genoeg bekend; bij voorb. *leelijk* — l e e l e k, *vriendelijk* — v r i e n d e l e k, *dagelijks* — d a g e l e k s, *dagelijksch* brood — d a g e l e k s brood. Men passe dit echter niet toe op *dergelijk*, *diergelijk*, *soortgelijk*, en andere woorden, die met *gelijk* samengesteld zijn.

In verzen, waar *lijk* (*lijks*, *lijksch*) soms eene lange lettergreep vormt, moet de *ij* natuurlijk iets sterker uitgedrukt en duidelijker gehoord en haar eigendommelijken klank zoo veel mogelijk behouden worden.

O.

Dat de lange *oo* in eene korte overgaat, hoort men in *tooneel* van *toonen*. *Avond* behoorde nooit anders dan *avend* uitgesproken en, volgens de afleiding, geschreven te worden, gelijk onze Geldersche Dichter STARING deed. — *Apotheker* gaat in de taal van het dagelijksche leven in *aptheker* over. *Colonel* wordt dikwijls door het gepeupel *kenel* (k n e l) uitgesproken en soms *kornel* geschreven.

U.

Ook de *u* deelt in het algemeene lot der klinkers, zoo

Digitized by Google

als blijkt uit de voornaamwoorden *hun* en *hen*, het laatste oorspronkelijk zonder klemtoon (*'en*), het eerste met den klemtoon.

Sedert lang reeds heeft men opgehouden, *cédul* in plaats van *cedel* te schrijven; indien men nu ook besluiten kon, *notelen* in plaats van *notulen* te schrijven, dan zouden niet zoo veel secretarissen met hunne *notúlen* het gehoor dergenen kwetsen, die ze hooren voorlezen.

Hoewel de *u* misschien niet zoo veelvuldig in de toonlooze *e* overgaat, als de overige klinkers, bewijst *popelier*, hetwelk bij WEILAND voorkomt, echter, dat er voorbeelden van zijn, die men zelfs in de geschrevene taal ontmoet.

Bij de tweeklanken zal men deze klankverandering zelden of nooit ontmoeten. De klanken *au* en *ui* blijven in *pauzeren* en *fluitist* de zelfde, als in *pauze* en *fluit*. De *ei* (of *ai*) in *pleizier* (*plaizier*) luidt dikwijls als eene scheva, zoo dat het woord *plezier* wordt uitgesproken. *Saizoen* luidt dikwijls *seizoen* en *sezoen*.

Het meeste van het boven aangevoerde zou de omgangstaal der beschaafdste kringen niet ontsieren, hoe veel daarvan ook in eene deftige voordragt ongepast mogt wezen.

Zie hier nog eenige voorbeelden uit de meer platte volkstaal, die het boven gezegde omtrent de verandering of algeheele verwoesting der klinkers zullen staven.

Genavend!	Goeden avond!
Gemorgen! Gemergen!	Goeden morgen!
Gendag!	Goeden dag!

Digitized by Google

Wi' we 't doen? (20)	Willen wij het doen?
Zu' we gaan?	Zullen wij gaan?
Wi' j' 'et doen?	Wilt gij het doen?
Zu' j' et vragen?	Zult gij het vragen?
Mo' we komen?	Moeten wij komen?
He' we van daag tijd?	Hebben wij van daag tijd?
He' j' genoeg?	Hebt gij genoeg?
Ku' we 't zien?	Kunnen wij het zien?
Ku' je 't hooren?	Kunt gij het hooren?
Wi' we gaan?	Willen wij gaan?
Wi' j' een' appel?	Wilt gij een appel?
Wi' 'k 'em roepen?	Wil ik hem roepen?
Za' 'k 'et nemen?	Zal ik het nemen?
Zu' j' eten?	Zult gij eten?
Zu' we dammen?	Zullen wij dammen?
Zo' 'k 'et vragen?	Zou ik het vragen?
Mo' 'k lezen?	Moet ik lezen?
Mo' we gaan wandelen?	Moeten wij gaan wandelen?
Mo' je naar bed?	Moet gij naar bed?
He' 'k tijd?	Heb ik tijd?
He' we cigaren?	Hebben wij cigaren?
He' je visch?	Hebt gij visch?
Bi' w' er haast?	(Binnen of Bennen) Zijn wij er haast?
Bi' je daar?	(Bin of Benje) Zijt gij daar?
Do' j' et?	Doet gij het?
Do' w' 't?	Doen wij het?

Deze verkorte of saâmgetrokken uitdrukkingen zullen waarschijnlijk hoogst vreemd, ja ongeloofelijk voorkomen aan degenen, welke met de gewone taal der lagere standen,

(20) In dit en de volgende voorbeelden heeft de verkorting slechts dan plaats, wanneer de voornaamwoorden den klemtoon niet hebben.

Digitized by Google

vooral der min beschaafde landbewoners onbekend zijn. Doch is dit wel iets anders, dan bij de Engelschen: *an 't* (am not, art not, are not), *don 't* (do not, does not), *he'd* (he had, he would, he should), *he'll* (he will, he shall) en honderd andere samentrekkingen van den zelfden aard? (21) En niet enkel bij het gepeupel, maar in de fatsoenlijke kringen, ja op het tooneel en elders, worden zij gehoord. Konde men er bij ons even zoo gebruik van maken, de taal zou er in zoetvloeijendheid voorzeker bij winnen.

B.) DE MEDEKLINKERS.

De schrijfteekenen, welke den naam van medeklinkers dragen, omdat zij slechts in verbinding met de elfklinkers hoorbaar worden, zijn in het Nederlandsche alphabet:

b, *c*, *d*, *f*, *g*, *h*, *j*, *k*, *l*, *m*, *n*, *p*, *q*, *r*, *s*, *t*, *v*, *w*, *x*, *z*. — Wanneer men er de samengestelde teekenen *h* en *ng* bij voegt, die ook enkele klanken voorstellen, dan klimt hun getal tot 22.

Den zuiveren klank zal men het duidelijkste voortbrengen, wanneer men ze verdubbeld tusschen twee klinkers stelt en alzoo uitspreekt, bij voorb. e*bb*e, be*dd*e, e*ff*en, e*gg*e, ech*el* (22), ne*kk*en, e*ll*e, re*mm*en, ke*nn*en, e*pp*e, ver*r*e, ki*ss*e, ze*tt*en. De *h*, eene bloote aspiratie, is enkel aan het begin eener lettergreep voor een' klinker te hooren, bij v. *haas*, *held*, *behulp*; de *j* en *w*, als snel uitgespro-

(21) Daarenboven hebben onze verkortingen nog dit voordeel, dat ze niet, zoo als de Engelsche, tot dubbelzinnigheid of twijfeling aanleiding geven.

(22) Men wrake voor het oogenblik deze spelling niet, om des doels wille. Vgl. Siegenbeek en Weiland schrijven ten onregte *echel* in plaats van *egchel*.

Digitized by Google

kene klinkers, laten geene verdubbeling toe; *v* en *z* schijnt men ook niet voor verdubbeling geschikt te hebben geacht, ofschoon men in verscheidene oorden van *Nederland* „grovve fouten" en „wij lazzen" hoort zeggen.

Eenige dezer letters verschillen enkel door eene meer of minder scherpe uitspraak van elkander (23), en worden uit dien hoofde *verwantschapte* medeklinkers genoemd. Zij zijn:

B	zacht.	P	scherp.
D	„	T	„ .
G	„	(CH	„ .
		(K (24)	„ .
V	„	F	„ .
Z	„	S	„ .

Wij zullen in de eerste plaats iederen medeklinker afzonderlijk beschouwen, daarna spreken over hunne verdubbeling, vervolgens over hun onderling verband, en eindelijk over de verwantschapte en hun' wederzijdschen invloed op elkander.

1.) *Over iederen medeklinker afzonderlijk.*

B.

De B is verwant met de P en behoudt aan het begin

(23) Dit verschil wordt niet door ons geheele land even naauwkeurig in acht genomen, zoo als later blijken zal. Doch voornamelijk in *Duitschland* vindt men geheele streken, waar de zachte en scherpe medeklinkers niet van elkander in de uitspraak onderscheiden worden en alle scherp luiden. Zie hier een voorbeeld. Een officier van Duitsche afkomst, die eene reeks van jaren in Nederlandsche dienst was geweest en de taal van ons land goed meende te spreken, zei eens van een' landgenoot: »*Ik kan mij niet pekrijpen, tat te Heer* MÜLLER, *tie soo lank in Hollant keweest is, sich niet peter in het Hollandsch uittrukt. Wanneer hij pij foorpeelt spreekt fan een paart, waarop men rijdt, en een' paart om ten mont*," om zich beter te doen verstaan, bracht hij de hand aan de kin, »*kan men keen onderskeit hooren.*"

(24) Dit is strijdig met het gebruik. Bij de behandeling der verwantschapte medeklinkers zal het noodige hieromtrent voorkomen.

Digitized by Google

eener lettergreep steeds hare zachte uitspraak. Zij wordt — ofschoon in onze taal zelden of nooit — meermalen verwisseld met de *v*, zoo als men onder meer andere voorbeelden zien kan uit ALBA en ALVA, BALDES en VALDES; — *leven*, *geven* en *streven* zijn in het Hoogduitsch leben, geben en streben. Deze verwisseling zal intusschen minder vreemd schijnen, wanneer men bedenkt, dat beide letters door de zelfde spraakorganen worden voortgebracht. Zie ook de verwantschapte medeklinkers.

C.

De C luidt voor *æ*, *e*, *i*, *œ* en *y* als *s*, — voor *a*, *o* *u* en een' medeklinker als *k*, bij voorb. *Cæsar*, *ceder*, *cipres*, *Cœnus*, *Cyropolis*, — *Catilina*, *Coriolanus*, *Cupido*, *Cleopatra*, *Cnidus*, *Cremona*, *Ctesippus*.

In Fransche woorden, enz. met eene cedille (*ç*) geteekend, heeft zij ook voor *a*, *o* en *u* den klank der *s*, bij voorb. *façade*, *maçon*, *reçu*.

Dat zij in echt Nederlandsche woorden niet voorkomt, is boven reeds gezegd. Zie ook CH op bladz. 27.

D.

De D is met de T verwant en behoudt aan het begin eener lettergreep steeds hare zachte uitspraak. Van haar dient verder aangemerkt te worden:

1.) Dat zij na een' klinker voor de toonlooze *e* meermalen in *j* overgaat, zoo als onder andere kan blijken uit *braden* — brajen (25), *naden* — najen, *maden* — majen, *raden* — rajen, *kleeden* — kleejen, *smeden* — smejen, *breiden* — breijen, *wieden*, — wie-

(25) Dat men dit en de volgende woorden overeenkomstig de aangenomene spelling *braaijen*, *naaijen*, *maaijen*, *raaijen*, *kleeijen*, *smeeijen*, *wieijen*, *booijen*, *hoeijen*, *roeijen*, *rooijen*, zou schrijven, zal naauwelijks herinnering behoeven.

Digitized by Google

jen, *wijden* — wijen, *zijden* — zijen, *boden* — bojen, *hoeden* — hoejen, *roeden* — roeijen, *roode* — rooje, *luiden* — luijen. — Eenige woorden van dien aard vindt men zelfs in algemeen gebruik, bij voorb. een hemd *naaijen*, kousen *breijen*, de wateren *vloeijen*, de klokken *luijen*. Zoo heeft men ook *vermoeijen* van *moede*, en meer woorden van dien aard.

2.) Dat veel woorden, welke op *de* uitgaan, dezen uitgang soms wegwerpen, bij voorb. *kade* — ka, *lade* — la, *reede* — ree, *heide* — hei, *weide* — wei, *zeide* — zeî, *zijde* — zij, *zode* — zo, *roede* — roe, *zoude* — zou, *koude* — kou, *konde* — kon.

3.) Dat zij vroeger, meer dan tegenwoordig, na *l*, *n* en *r*, ter verzachting der uitspraak en ter bevordering der welluidendheid, voor den uitgang *er* menigmaal werd ingelascht, niet enkel in het dagelijksche verkeer, maar ook zelfs in de schrijftaal, waarvan wij nog eene menigte voorbeelden over hebben, onder andere: *vilder*, *volder* (nevens *voller*), *diender*, *boender*, *hoenders*. Na de *r* is de inlassching der *d* ook door Prof. SIEGENBEEK aangenomen, en wordt te regt algemeen gevolgd, daar *hoorder*, *duurder*, enz. welluidender zijn, dan *hoorer* en *durer*.

F.

De F is verwant met de *v*, en behoudt overal, waar zij niet in de plaats der *v* staat, haar' scherpen klank, tenzij de invloed eener volgende *b* of *d* haar als de zachte *v* doe luiden. Zie F en V bij de verwantschapte medeklinkers.

G.

De G is verwant met de *ch* en behoudt aan het begin eener lettergreep haar' zachten klank overal, waar geen invloed van andere letters dit verhindert.

Digitized by Google

De *g* versmelt, inzonderheid na de *e*, zeer dikwijls tot *i* of *j*, waarvan men in de verwante talen onderscheidene voorbeelden aantreft. Het Engelsche *flail*, en *rail*, zijn ons *vlegel* en *regel*; het Hoogduitsche Segel ons *zeil*. Doch ook onze eigene taal geeft er blijken van in *pegel* en *peil*, *tegel* en *teil*, *kegelen* en *keilen*, *slegel* en *slei*, *rijgen* en *rijen*. Doch het sterkste bewijs voor de waarheid van het aangevoerde wordt gevonden in *legde* — leide, *gezegd* — gezeid, *gelegd* — geleid, terwijl *zeide* zelfs uitsluitend in gebruik is voor *zegde*. Zie ook de verwantschapte medeklinkers.

In sommige woorden uit het Fransch en Engelsch luidt zij als *zj*, bij voorb. *gelei*, *genie*, *budget*. Om eene verkeerde uitspraak voor te komen, zou men beter doen, in zulke woorden *zj* te bezigen en b. v. *stellazje* in plaats van *stellaadje* te schrijven.

De *gn* in het midden van woorden uit het Fransch luidt als *nj*, b. v. *eau de Cologne*, *Champagnewijn*.

In *chronologie* en dergelijke woorden spreken eenigen de *g* als *zj*, anderen als *g* uit. Wij voor ons geven aan de laatste uitspraak de voorkeur, al ware het enkel om *chronologisch*, waarvoor niemand toch *chronolozjisch* zal zeggen.

CH.

De CH is verwant met *g* en *k*, en komt in oorspronkelijk Nederlandsche woorden nooit aan het begin van een woord voor, doch zoo veel te meer, wanneer zij van de *s* vooraf wordt gegaan. Waar zij verdubbeld zou moeten worden, bezigt men volgens de gewone spelling *gch*, als: *lagchen*, en in woorden uit het Grieksch *cch*, als: *Bacchus*, *Gracchus*.

In woorden van Griekschen oorsprong zal men wèl

Digitized by Google

doen, aan de *ch* haar' eigenaardigen klank te geven en *Christus*, *chronologie*, *Chronos*, *Chryses*, enz. uit te spreken, en niet *Kristus*, *kronologie*, *Kronos*, *Kryses*. In *catechismus* luidt de *ch* veelal g, namelijk *categismus*.

In woorden uit het Fransch heeft zij over 't algemeen den klank van *sj*, bij v. *chambre obscure*, *Champagnewijn*, *changement*.

China wordt door WEILAND en anderen *Sina* geschreven en uitgesproken, terwijl velen minder goed *sjina* zeggen.

In *echo* en eenige eigennamen, b. v. *Lochem*, *Mechelen*, luidt zij als *gch*. De mansnaam *Jochem* wordt door sommigen *Jo-chem*, door anderen *Joch-em* uitgesproken: Zie de verwantschapte medeklinkers.

H.

Behalve in hare verbinding met *c* tot *ch*, staat zij in Nederlandsche woorden enkel voor een' klinker, waar zij eene sterke aanblazing (*spiritus asper*) is, b. v. *haas*, *heester*, *hik*, *hok*, *hoek*, *huis*.

In sommige streken van Nederland verzwijgt men haar vaak, waar zij gehoord, en bezigt haar, waar zij verzwegen moet worden, een gebrek, dat soms tot kluchtige misvattingen aanleiding kan geven. Men denke slechts aan: *ha* en *a*, *haak* — *aak*, *haal* — *aal*, *haam* — *aam*, *haan* — *aan*, *haar* — *aar*, *haard* — *aard*, *haas* — *aas*, *hacht* — *acht*, *had* — *at*, wij *haatten* — wij *aten*, *hecht* — *echt*, *heden* — *Eden*, *eeden*, *heffen* — *effen*, *hei*, *hij* — *ei*, *ij*, *heil* — *ijl*, *Heiland* — *eiland*, *hel* — *el*, *helft* — *elft*, *herten* — *erten*, *hengel* — *engel*, *hijsch*, *hijs* — *ijs*, *eisch*, *hier* — *Ier*, *hierlandsch* — *Ierlandsch*, *hik* — *ik*, (hij) *hinkt* — *inkt*, *hoofd* — *ooft*, *hoog* — *oog*, *hooi* — *ooi*, *huilen* — *uilen*, *huwen* — *uwen*, *huur* — *uur*.

Digitized by Google

Waar zij in vreemde woorden na een' klinker op het einde van een woord of lettergreep staat, wordt zij niet uitgesproken. Men schrijft dierhalve ook veelal *Jehova* en *haleluja*, en niet *Jehovah* en *halelujah*. Ook na de *t* in de zelfde lettergreep is zij stom, b. v. *thee*, *theater*, *theriakel*, *thirs*, *Themistocles*.

J.

De J is niet anders, dan eene snel uitgesprokene *i*, zoo als blijkt uit *iemand* en jemand, *ieder* en jeder, en staat daarom enkel voor een' klinker aan het begin eener lettergreep.

In zeer enkele gevallen duldt zij in onze taal een' anderen medeklinker voor zich, namelijk de *s* en de *t*, bij voorb. *sjouwen*, *tjalk*. Indien men ook de *z* hierbij voegde, kon men *zjelei* in plaats van *gelei* schrijven, en den basterduitgang *aadje* in *azje* veranderen en wanspraak voorkomen. Doch *zj* schijnt voor sommigen een waar schrikbeeld te zijn.

Men heeft de *j* als overgangsletter na de *i* voor een' anderen klinker ingevoerd, gelijk ook na de *o* en *oe*, die echter vooraf eene *i* moeten aannemen, als: *naaijen*, *breijen*, *buijen*, *koeijen* (van *koe*), *strooijen* (van *stroo*). Men zou even goed *hojer* (hooijer) als *dojer* kunnen schrijven, zonder dat er de uitspraak bij leed.

Bilderdijk en zijne navolgers willen van de *j* als overgangsletter niets weten en schrijven *naaien*, *breien*, *buien*, *koeien*, *strooien*, dat natuurlijk even goed is, als *kneuen*, *reuen*, *wecën*, *zeeën*, *drieën*, *kniën* (26).

(26) Daar men in de vermelde gevallen zoo sterk voor het inlasschen der *j* ijvert, moet het elken onbevooroordeelde hoogst zonderling voorkomen, dat de voorstanders haar niet zoo wel achter de *i* als de *w* achter de *u* behouden hebben. Waarom schrijft men niet *kleij* even als *rouw*?

Men zou hier kunnen vragen, welke spelling beter aan de uitspraak voldoet,

Digitized by Google

K.

Dewijl de K met *g* en *ch* verwant is, kan alles, wat omtrent haar verdient gezegd te worden, bij de verwantschapte medeklinkers zijne plaats vinden.

L.

De L is voor sommigen niet gemakkelijk uit te spreken, en heeft, wanneer zij menigvuldig voorkomt, juist niet den aangenaamsten klank. Dit zal dan ook wel eene van de redenen zijn, waarom zij, vooral na de *o* voor *d* en *t* uit veel woorden verbannen en, in navolging der Franschen, door *u* vervangen is. Voorbeelden hier van: *goud*, *koud*, *oud*, *hout*, *mout*, *zout*, die in het Engelsch *gold*, *cold*, *old*, *holt*, *malt*, *salt*, in het Hoogduitsch Gold, kalt, alt, Holz, Malz, Salz, en in eenige Nederlandsche tongvallen *gold*, *kold*, *old*, *holt*, *molt*, *zolt* luiden. Deze verwisseling is de oorzaak van de onregelmatigheid in de vervoeging van *houden*, welks verleden tijd *ik hield* regelmatig van *holden* komt (27).

Wanneer zulke woorden op *d* verlengd worden, verliezen zij in de omgangstaal deze *d* niet zelden, bij v. *koue* (k o u w e?), *houen*, *oue* of *ouwe boeken*. Zie D.

M.

Vóór *d* en *t* ondergaat de *m* eene soort van klankwijziging, die haar eenigszins naar *mp* doet zweemen,

bloeijen, *bloeien* of *bloejen*? In ons gehoor *bloejen*. Men houde in het oog, 1.) dat een medeklinker tusschen twee klinkers aan geen' van beide uitsluitend behoort, maar zich als ware het tusschen beide lettergrepen verdeelt *(bee n en)*; 2.) dat van twee gelijke of verwante medeklinkers in het midden van een woord slechts een wordt uitgesproken.

(27) Nu vraagt welligt deze of gene: »Hoe komt het, dat men nog onderscheidene woorden vindt, die na den *o*-klank de *l* behouden hebben; bij voorb. *bolder*, zolder?" Deze en andere woorden van dien aard waren tijdens de invoering dier nieuwigheid in het taal-beschavende gedeelte van ons land welligt niet in dagelijksch gebruik en werden eerst later algemeen of van elders ingevoerd. Wie zal het beslissen?

Digitized by Google

zoo dat men tusschen *gestamd* en *gestampt*, *verstomd* en *verstompt*, *gedamd* en *gedampt* bij eene ongedwongene uitspraak weinig of geen onderscheid bespeuren zal. Ook BILDERDIJK zegt ergens, dat *komt* bijna luidt als *kompt*. Dit zal dus wel de reden zijn, dat men *ambt* en *hembd* schrijft. Voor de *b* in *ambt* moge de grond in de *b* van *ambacht*, waarvan men het doet afstammen, liggen, doch in *hembd* kan de afleiding geene *b* vorderen, waarom het thans schier algemeen zonder *b* geschreven wordt.

N.

Bij de Romeinen ging de *n* voor *b* en voor *m* en *p* zoo geheel en al in *m* over, dat zij alle woorden, in welke eene dier beide letters op haar volgde, haar in *m* veranderden, bij voorb. *imbibere* (voor inbibere), *impossibilis* (voor inpossibilis), *immaculatus* (voor immaculatus), Fransch *imbiber*, *impossible*, *immaculé*. Deze verzachting, die vroeger bij onze landgenooten ook niet geheel vreemd was, — zij schreven b. v. *aambeijen*, *aambeeld*, — schijnt in de latere jaren aanmerkelijk verminderd, zoo niet geheel verdwenen te zijn, daar zij op het platte land zelfs naauwelijks meer gehoord wordt. Vóór de *m* gaat *n* nog vaak in *m* over, b. v. *ommeêdoogend*, *ommetelijk*.

Voor de *k* neemt *n* den klank van *ng* aan, b. v. *bank*, *wenk*, *vink*, *bonk*, *dunk*.

Vroeger werd zij ter vermijding van hiatus achter de toonlooze *e* voor een' klinker gevoegd en men zeî en schreef: „*Den appel valt niet verre van den stam.*" Dichters alleen is het geoorloofd, thans nog gebruik daarvan te maken. Dat uitdrukkingen, als: *Hoorden ik*, *zeiden ik*, om hare bespottelijkheid dienen vermeden te worden, zal niemand ontkennen.

Digitized by Google

In *venster* wordt de *n* dikwijls ten onregte als *ng* uitgesproken.

Er zijn geheele streken in Nederland, waar de *n* na de toonlooze *e* op het einde van een woord verzwegen wordt, hetgene aanleiding geeft tot de belagchelijke meervouden *groentes* of *groentens*, *naaldes*, *ribbes*, *kippes*, *speldes* en meer dergelijke, een gebrek, waartegen niet zorgvuldig genoeg kan worden gewaakt.

Ng.

Dit schrijfteeken, hoewel uit twee letters samengesteld, heeft slechts een' enkelen klank (28), die naar den Franschen neusklank gelijkt. Het komt enkel na korte klanken voor, als: *bang*, *leng*, *ring*, *wrong*, *klungel*. — Wij willen liefst niet onderzoeken, wat aanleiding heeft gegeven, dat beide teekenen als afzonderlijke letters aangemerkt en uitgesproken worden, alsof men schreef: *banch*, *lench*, *rinch*, *wronch*, *klun-gel* (29).

Een ander gebrek, dat bij het uitspreken der *ng* op het einde van een woord vrij algemeen heerscht, is het veranderen der *ng* in *nk*, inzonderheid na de *i*. In den mond van velen toch luiden *koning*, *gieteling*, *ding*, *ring*, *pippeling*, *winterling*, als ze niet verlengd zijn, alsof zij *konink*, *gietelink*, *dink*, *rink*, *pippelink*, *winterlink* waren geschreven, ja het laatste komt zelfs dus geschreven bij Prof. SIEGENBEEK voor.

Hieraan is het waarschijnlijk toe te schrijven, dat eenige woorden die verandering hebben aangenomen,

(28) Degenen, welke hieraan twijfelen mogten, kunnen zich van de waarheid overtuigen, wanneer zij de eenlettergrepige woorden *tang*, *streng*, *ring*, *tong*, tot verkleinwoorden vormen en *tangetje*, *strengetje*, *ringetje*, *tongetje* zullen krijgen. Het is toch algemeen bekend, dat eenlettergrepige woorden met twee medeklinkers op het einde nooit *etje* aannemen.

(29) Men breke zulke woorden achter de *g* en niet achter de *n* af, b. v. *breng-en*, *zing-en*, *wrong-en*.

Digitized by Google

bij v. *aanvankelijk*, *gevankelijk*, *ontvankelijk*, *vergankelijk*, *onvergankelijk*, *overgankelijk*, *afhankelijk*, *onafhankelijk*, *koninklijk*, *oorspronkelijk*. Ook in de samenstellingen met *lang* zijn eenige woorden, bij welke de *ng* bezwaarlijk haar' eigenaardigen klank behoudt, b. v. *langmoedig*, *langzaam*, die men veelal *lankmoedig*, *lankzaam* hoort uitspreken. Even zoo in de samenstellingen met *jong*, waaronder men *jonkheer* en *jonkvrouw* (nevens *jongvrouw*) geschreven vindt.

In de verkleinwoorden van meerlettergrepige substantieven op *ng* is het schier onmogelijk, *ng* niet als *nk* uit te spreken, b. v. *winterkoningje*.

P.

De P is verwant met de *b* en behoudt steeds haar' scherpen klank, tenzij de invloed eener volgende *b* of *d* haar als de zachte *b* doe luiden, b. v. *opbrengen*, *opdoen*. Zie B en de verwantschapte medeklinkers. Zie ook M.

De PH, die bijkans enkel in vreemde woorden van Griekschen oorsprong wordt aangetroffen, heeft den klank der *f*, als: *Philander*, *Pharizeër*. — Dat *Zutphen*, uit *Zuidveen* ontstaan, hiertoe niet behoort, zal aan de meesten wel bekend zijn. Om de afleiding van het woord eenigermate te behouden, schreef Prof. VOSMAER altijd *Zutven*. Doch waarom dan niet liever *Zudven?* de uitspraak blijft toch de zelfde. Men zie de V bij de verwantschapte medeklinkers.

Q.

Deze letter, die enkel in vreemde woorden en steeds van *u* gevolgd wordt aangetroffen, luidt, aldus vereenigd, als *kw*, als: *Quirinus*, *Quintilianus*.

Omtrent het uitspreken der *qu* in woorden, die uit de

Digitized by Google

Fransche taal ontleend zijn, heeft men veel getwist: sommigen willen de *qu* als *k* (*rekest*) anderen als *kw* (*rekwest*) uitgesproken hebben. Die *rekest* uitspreken, zullen wèl doen, ook *rekest* te schrijven.

R.

Bij het uitspreken der R drage men vooral zorg, dat zij op het einde eener lettergreep niet te sterk gehoord worde, dat zij niet trille, namelijk zoo, alsof het woord op meer dan ééne r uitginge: *hoorrr*. Deze zwarigheid verdwijnt echter, zoo dra zij onmiddellijk van een' zelfklinker wordt gevolgd: *Hoor ik goed?*

Zij wordt soms wel verplaatst, waaraan *barnen* (Eng. to *burn*) en *branden*, *born* en *bron*, *tarnen*, *tornen*, *ternen* en (Hoogd.) trennen, *bord*, *berd* en *bred*, *bordeel* en (Eng.) *brothel*, *borst* en (Eng.) *breast*, (Hoogd.) Brust, *borstel* en (Eng.) *bristle*, ros en (Eng.) *horse* (30) zijn toe te schrijven.

S.

Deze letter, welke in de Nederlandsche taal veelvuldig wordt gehoord, heeft een' niet zeer aangenamen sisklank, inzonderheid wanneer er vele zeer digt bij elkander voorkomen. Zij is met de *z* verwant en behoudt, uitgezonderd waar zij in de plaats der *z* staat, haar scherpen klank altijd, zoo niet de invloed eener volgende *b* of *d* haar als *z* doe luiden. Zie de z en de verwantschapte medeklinkers.

Vóór de algemeene invoering der *z* luidde zij, van een' klinker gevolgd, als *z*. Dit heeft nog plaats in woorden, die uit het Latijn en Grieksch afkomstig zijn, bij voorb. *po-*

(30) Vroeger was *ors* ook bij ons in gebruik, zoo als blijkt uit het spreekwoord: *Van den ors op den ezel springen*, waarvoor men, sedert *ors* niet meer verstaan wordt, gewoonlijk zegt: *Van den os op den ezel springen.*

Digitized by Google

sitie, *physica*. Doch wanneer de *s* van een' anderen medeklinker wordt vooraf gegaan, zal men beter doen, haar op de gewone wijze uit te spreken en liever *consul*, *conversatie*, enz. dan *conzul*, *converzatie* (31) te zeggen.

Thans blijft ons nog over te spreken betreffende *sch*, èn aan het begin èn aan het einde van eene lettergreep of woord.

a.) SCH aan het begin (32) van eene lettergreep.

Hieromtrent verdient aangemerkt te worden, dat zij in de Nederlandsche taal geen' anderen medeklinker dan *r* na zich duldt. Het schijnt hoe langer hoe meer in zwang te komen, — zelfs in Gelderland, waar anders de medeklinkers over 't algemeen vrij zuiver worden uitgesproken, — om voor deze *r* de *ch* te verzwijgen en de woorden *schrander*, *schrens*, *schrik*, *schrijven*, *schrobben*, *schroef*, *schrupel* uit te spreken, als werden zij *srander*, *srens*, *srik*, *srijven*, *srobben*, *sroef*, *srupel* geschreven. Tegen dit gebrek wake de onderwijzer met de grootste zorg en late de kinderen, welke er meê behebd zijn, die woorden *sch*^{e}*rander*, *sch*^{e}*rens*, enz. uitspreken.

b.) SCH aan het einde van eene lettergreep.

Of de *ch* in deze letterverbinding in vroegeren tijd werd uitgesproken, dan of zij enkel diende, om de *s* haar' scherpen klank in de uitspraak te doen behouden, is met geene zekerheid op te geven. Voor ettelijke jaren nog waren er vele scholen, waar *menschheid*, *barbaarsch-*

(31) Deze uitspraak is echter zoo zeer in zwang, dat vele Nederlanders, wanneer zij Fransch lezen of spreken, *converzation*, *converzer*, *verzer*, enz zeggen in plaats van *conversation*, *converser*, *verser*.

(32) Er is ook eene streek in Gelderland, waar men *sch*, ten minste voor een' klinker, algemeen als *sj* doet hooren, en *schaap*, *schelm* uitspreekt, alsof zij *sjaap*, *sjelm* werden geschreven.

Digitized by Google

heid, *wenschen* werden uitgesproken, als stond er *menscheidt*, *barbaar-scheidt*, *wens-gen*. Het is grootelijks te bejammeren, dat bij het regelen der spelling deze *ch* niet als overtollig verbannen werd, dan zou ons oor niet zoo dikwijls met zulke barbaarsche klanken worden gekwetst. Men zal ons tegenwerpen, dat om de afleiding deze *ch* gevorderd wordt; ja, even als de *h* in *throon*, en toch heeft men deze *h* weggelaten, zonder dat zij aanleiding tot zulk eene walgelijke uitspraak geeft, als de *ch* in genoemde woorden.

Wanneer vóór de invoering der *z* een woord op *s* bij de verlenging nu eens den scherpen, dan weêr den zachten klank vereischte, kon men de *ch* niet bezigen, en verdubbelde alzoo in plaats daarvan de *s*, waardoor men *vreesselijk*, *huisselijk*, *ijsselijk*, *Pruissen*, enz. kreeg (33).

Eer wij van dit onderwerp afstappen, moeten wij nog een oogenblik stilstaan bij het woord *vleesch*. — Zoo lang het woord nog geene andere afleidingen had, dan *vleeschelijk*, merkte niemand welligt iets verkeerds in de spelling op, doch sedert daarvan een meervoud *vleezen* in gebruik is gekomen, moet het enkelvoud natuurlijk *vlees* zijn. „Het is een stofnaam en heeft geen meervoud!" zal men zeggen. Als stofnaam heeft het zeker geen meervoud. Doch er zijn, gelijk ieder weet, zeer veel stofnamen, die, vooral in den handel, dàn een meervoud aannemen, wanneer men verschillende soorten

(33) Het is zeer vreemd, dat velen deze spelling nog volgen, dewijl toch ieder weet, dat een medeklinker na een' langen of middelbaren klank even min verdubbeld wordt, als na een' anderen medeklinker. Zie ook *de Gids* van Maart 1854.

Wil men *Pruissen* voor den naam van het land schrijven, om het te onderscheiden van *Pruisen*, de bewoners van het land, gelijk men wel eens beweerd heeft, dan schrijve men ook *Sakssen* voor het land, en *Saksen* voor de bewoners. Doch hoe nu met *Hessen*? Misschien ook *Hesssen* voor het land.

Digitized by Google

van die stof bedoelt, bij voorb. *azijnen*, *wijnen*, *duffels*, *lakens*, *sitsen*, *suikers*, *linnens*, *garens*, enz. De koks en keukenmeiden onzer dagen spreken van *drie vleezen*, *vier vleezen*. Men kan toch geen *vleeschen*, veel minder *vleeschzen* schrijven. Mogt bij de invoering der tegenwoordige spelling dit meervoud nog onbekend wezen, dan had *vleezig* ten minste de onjuistheid der spelling met *ch* kunnen aantoonen, en wij waren bevrijd gebleven van de monsterachtige woorden, *gevleeschd*, (omvleeschen,) *ik omvleeschde*, *omvleeschd*, *ongevleeschd*, (ontvleeschen,) *ik ontvleeschde*, *ontvleeschd*.

Uit hoofde van de aangevoerde redenen zou men dus wèl doen, de *ch* overal uit het woord te verbannen en te schrijven: *vlees*, *vleeselijk*, *gevleesd*, *omvleezen*, *ik omvleesde*, *omvleesd*, *ongevleesd*, *ontvleezen*, *ik ontvleesde*, *ontvleesd*.

T.

De *t* is met de *d* verwant en heeft een' scherpen klank, dien zij overal behoudt, waar de invloed eener andere letter haar niet zacht doet klinken. Zie de verwantschapte medeklinkers.

De *t* in vreemde woorden, van een' klinker vooraf gegaan en van eene *i* en een' anderen klinker gevolgd, met den klemtoon op de vorige lettergreep, wordt gemeenlijk als *ts* uitgesproken, b. v. *conditie*, *promotie*, *natie*, *gratie*, *educatie*, *Venetië*, *elocutie*. In plaats van *statie* vindt men bij Weiland zelfs *staatsie*. Gaat in dit geval een medeklinker voor de *t*, dan luidt zij gewoonlijk als *s*, b. v. *portie*.

Bij velen bestaat het misbruik, de *t* na *g* en *ch*, en voor en na de *s*, soms te verzwijgen, b. v. *ach* man, *wach* nog eene poos, hij *weeg* niet zwaar, hij *krijg* niets,

Digitized by Google

een *luchje* scheppen, in de *koes* rijden, haar broeder is *geplaas*, zij *wis* het niet, zet de *mus* op.

Men leest in eene der nieuwste spraakkunsten: „De *t* is stom, wanneer zij op het einde van een woord na *s* staat, en dit woord de (den) verkleiningsuitgang *je* heeft, als: *kastje*, *kostje*, die men uitspreekt „*kasje*, *kosje*." Dewijl de *t* zeer goed uitgesproken kan worden, zouden wij haar liever doen hooren in *korst-je*, *borst-je*, *kist-je*, *bast-je*, *rist-je*.

V.

De *v* is verwant met de *f* en wordt altijd zacht uitgesproken, tenzij de invloed van andere letters dit verhindere. In *veertig* en *vijftig* luidt zij als *f*, doch behoudt haar' zachten klank in beide woorden, wanneer er eene eenheid met het voegwoord *en* voorkomt, als: *een en veertig*, *twee en vijftig*. Zie verder de verwantschapte medeklinkers.

In sommige oorden van ons vaderland, doch inzonderheid in Friesland, wordt de *v* steeds scherp als *f* uitgesproken, zoo dat *vaal*, *vaâm*, *veest*, *veil*, *vijl*, *Vijt* (St. Vitus), *vel*, *gij vielt*, *vier*, *viool*, (des) *vonds*, *vorsch*, (zij) *vouwt*, *vrank* aldaar luiden, alsof zij *faal*, *faam*, *feest*, *feil*, *feit*, *fel*, *gij fielt*, *fier*, *fiool*, *fonds*, *forsch*, *fout*, *frank* werden geschreven, woorden, die eene geheel verschillende beteekenis hebben. Tegen dit misbruik, dat sedert eenige jaren ook elders hoe langer hoe meer begint in te sluipen, kan men niet zorgvuldig genoeg waken; en het ware grootelijks te wenschen, dat zij, aan wie het afnemen van vergelijkende examens opgedragen is, het voorbeeld van J. TER PELKWIJK volgden, welke een' sollicitant — den bekwaamsten van alle — naar den post van tweeden onderwijzer op de

Digitized by Google

departementsschool te Zwolle afwees, omdat hij als geboren Fries het vermelde gebrek in zijne uitspraak had. „Zullen wij," sprak de verdienstelijke man, „onze Zwolsche taal, die reeds erbarmelijk genoeg is, ook nog met de Friesche *fee* en *sed* bederven?" — Mogten toch alle ouders bij het kiezen van dienstboden, inzonderheid van kindermeiden, bonnes, gouvernantes en gouverneurs, eene zuivere uitspraak als hoofdvereischte bij dergelijke personen aanmerken! Indien het bij ons zoo voortgaat, dan staat het te vreezen, dat onze zachte en liefelijke moedertaal ten laatste in een oorverscheurend ravengekras en kikvorschengekwaak zal overgaan, en dat BOWRING's *brekkekek koax koax* eenmaal waarheid wordt.

W.

Gelijk de *j* eene snel uitgesprokene *i* is, zoo is de *w* eene snel uitgesprokene *u*. *Uater* moest spoedig in *water* overgaan, en men bezigde in dit geval eerst *uu* of *vv*. Aan het begin van Nederlandsche woorden staat zij slechts voor een' klinker en voor *r*, als: *wal*, *wel*, *wil*, *week*, *wijs*, *wal*, *woest*, *wraak*, *wrok*. Haar voor *r* als *v* uit te spreken, gelijk maar al te veel geschiedt, is verkeerd en behoort met de uiterste zorg vermeden te worden; doch zij, die, even als de Engelschen, haar voor die letter in het geheel niet doen hooren, zijn ondragelijk (34).

Dat men de *w* als overgangsletter na de *u* achter alle verlengbare woorden heeft geplaatst, is oorzaak, dat men soms eene menigte *u*'s na elkander bekomt, als: *ik vertrouuu uuu nieuuue uuulf niet.* Om ter vermijding

(34) Een voor het overige niet onverdienstelijk tooneelspeler, welke dit gebrek had, zeide eens met groote deftigheid: »*Mijn rok* (wrok) *zal u steeds volgen.*' Men stelle zich het gelach der toeschouwers voor.

Digitized by Google

daarvan echter *sneeuwit*, *rouwinkel*, *touwerk*, *trouweek* te schrijven, gelijk door een' taalgeleerde wordt voorgeslagen, durven wij geenszins aanraden.

De eenige woorden, die, voor geene verlenging vatbaar, in onze taal de *w* na de *u* missen, zijn *u* (pers. voornaamw.) en *nu*, benevens een paar verkorte woorden op *ou*, als: *zou* voor *zoude*, *kou* voor *koude*, en soms (ik) *hou* voor (ik) *houd*. Dat de *w* in de uitspraak geene verandering te weeg brengt, bemerkt men bij degenen, welke *u* en *uw* in het schrijven soms verwarren; en welk onderscheid is er tusschen *kou* (koude) en *kouw* (kooi)?

X.

De *x*, die men enkel in vreemde woorden aantreft, luidt als *ks*, als: *Artaxerxes*, *Sixtus* (35). Aan het begin van een woord spreken velen haar als een *s* uit, als: *Xenophon*, *Xerxes*, *Xenocrates*, *Xantippe*. Dat deze uitspraak zachter is, zal door niemand ontkend worden: doch of zij navolging verdient, laten wij aan de beslissing van anderen over.

Z.

De *z* is verwant met de *s* en verliest haar' zachten klank nooit, behalve daar, waar zulks door den invloed van andere letters veroorzaakt wordt.

In het bijwoord *zamen*, gelijk velen nog schrijven, hoort men algemeen de *z* als *s* uitspreken, en met regt; want het woord is saâmgetrokken uit het voorheen,

(35) Wie de Spaansche woorden *Mexico*, *Texas*, enz. *Mejico*, *Tejas* wilde schrijven en uitspreken, zou voor de meeste lezers en hoorders onverstaanbaar worden, uit hoofde van de jaren lange gewoonte, om in deze woorden de *x* te gebruiken. Hierom raadt een Recensent zulks ten sterkste af; ofschoon de nieuwere spraakkundigen het volstrekt eischen. Men zie o. a. FRIJLINK'S *Woordenboek van vreemde woorden*, en ALBERDINGH THIJM, in »*de Gids*" No. 3 van 1854, bladz. 386.

Digitized by Google

meer dan tegenwoordig, gebruikelijke *te zamen* of *t'zamen*, dat allengs in samen is overgegaan. Wie nog *te zamen* verkiest te schrijven, spreke het ook zoo uit.

Even als van *veertig* en *vijftig* is aangemerkt, wordt *zestig* en *zeventig* met den verwantschapten scherpen klank *sestig* en *seventig* uitgesproken. Doch wat mag wel de oorzaak wezen, dat men *drie en sestig*, *vier en seventig* (zie v), en niet *drie en zestig*, *vier en zeventig* zegt?

Bij degenen, welke de *v* als *f* uitspreken, luidt ook de *z* als *s*. Zie v en de verwantschapte medeklinkers.

Zuizen wordt ook *suizen* geschreven, en *sok* luidt in Gelderland veelal *zok*.

2.) *Over de verdubbeling der Medeklinkers.*

Wanneer op een' korten klank een enkele medeklinker volgt, wordt deze bij de verlenging des woords verdubbeld, behalve in de gevallen, waar de korte klinker in een' langen overgaat, als: *dag*, *dagen*, *dak*, *daken*, *gelag*, *gelagen*, *staf*, *staven*, *stak*, *staken*, (ik) *bad*, (wij) *baden*, *gebed*, *gebeden*, *bevel*, *bevelen*, *gemet*, *gemeten*, *hof*, *hoven*, enz.; en wel:

a.) Na den klemtoon, als: *schub*, *schubben*, *bed*, *bedden*, *stof*, *stoffen*, *vlag*, *vlaggen*, *klok*, *klokken*, *dom*, *dommen* (36), *wan*, *wannen*, *stop*, *stoppen*, *kar*, *karren*, *jas*, *jassen*, *put*, *putten* (37).

AANMERKING. Woorden op *ch* en *sch* nemen bij verlenging *g* en *s* aan, als: *lach*, *lagchen*, *kuch*, *kugchen*, *visch*, *visschen*, *wasch*, *wasschen* (38).

(36) Het zal naauwelijks herinnering behoeven, dat *er* na *r* in *der* verandert, b. v. *ver*, *verder*.

(37) Dat *v* en *z* niet verdubbeld worden, ten minste naar de gebruikelijke spelling, weet ieder. *Grovve*, wij *lazzen*, en dergelijke behooren tot de volkstaal.

(38) Dat BILDERDIJK en al degenen, welke zijne spelling volgen, ten onregte, *lachen*, *¦echel*, *richel*, *bochel*, *kuchen*, in plaats van *lagchen*, *egchel*, *rig-*

Digitized by Google

b.) In zoodanig uitgangen, welke den *bijtoon* (39) hebben, als: *rijkdom*, *stoornis* (40), *gezelschap*, *rijkdommen*, *stoornissen*, *gezelschappen*, enz. gelijk ook in sommige andere woorden, die men onder geene regels kan brengen, b. v. *bisschop*, *haagdis*, *kanefas*, enz. terwijl *hertog*, *oorlof*, *oorlof* met den zelfden halven toon bij verlenging *hertogen*, *veroorloven*, *oorlogen* hebben (41.)

3.) *Over de verbinding der Medeklinkers.*

De medeklinkers worden niet alleen enkel en verdubbeld gebruikt, maar tevens op menigerlei wijze samen

chel, *bogchel*, *kugchen* schrijven, is reeds meermalen aangetoond. De enkele *ch* komt in het midden van een woord slechts voor na een' langen klinker, b. v. *goochelen*, *loochenen*, *guichelen*, *guichelheil*. De blooto *ch* in *Lochem*, *Mechelen*, enz. kan even min een' toereikenden grond voor de spelling van *lichaam* en *pochen* opleveren, als de *ss* in *Vaassen*, *Veessen*, *Gorss l*, voor *waassem*, *geessel*, *vreesselijk*, *huisselijk*, *ijsselijk*, en dergelijke.

(39) Deze toon, ook wel *halve toon* geheeten, is de zelfde, welke over 't algemeen in het tweede lid van samengestelde woorden gehoord wordt, b. v. *drieman*, *voetkus*, *keurnoot*, *theebus*, *kookhuis*, *inktpot*, *voorschoot*, *muisvaal*, *halsboord*.

(40) Hier behoudt de *i* den klank, dien zij in *mis*, *nis*, *ik*, *bil*, *slim*, enz. heeft. Indien men de *s* niet verdubbelde, zou de *i* dien klank al zeer ligt verliezen en tot de toonlooze *e* overgaan, en de woorden *kennissen*, *vonnissen*, enz. *kennesen*, *vonnesen*, enz. luiden, gelijk maar al te dikwijls plaats heeft. Anders is het gelegen met de uitgangen *ig* en *ik* in: *bezig*, *monnik*, waarin de *i* den klank der toonlooze *e* heeft, als wierde zij *bezeg*, *monnek*. (Zie bladz 10.) Dat men over 't algemeen de *s* na een' korten klinker ook in toonlooze lettergrepen verdubbelt, is hoogst waarschijnlijk een overblijfsel uit vroegere dagen, toen men haar in plaats van de *z* gebruikte, en ten einde haar den scherpen klank voor een' zelfklinker te doen behouden, verdubbelen moest, zoo dat men schreef: *waassem*, *deessem*, *IJssel*, *droessem*, *kruissen*. Hieraan moet het voorzeker worden toegeschreven, dat men de woorden *bakkes*, *bolus*, *dreumes*, *kalis*, *lobbes*, nog veelal in het meervoud *bakkessen*, *bolussen*, *dreumessen*, *kalissen*, *lobbessen* schrijft, hoewel het ongetwijfeld beter met den aard onzer taal overeen zou komen, indien ze *bakkesen*, *bolusen*, *dreumesen*, *kalisen*, *lobbesen* werden gespeld; want dan zou niemand zoo ligt in verzoeking komen, om den klemtoon op de tweede lettergreep te plaatsen, en b. v. *bolússen* te zeggen. Men neme de uitspraak tot rigtsnoer en stelle den regel: Toonlooze lettergrepen, hoe ook ontstaan, verdubbelen nooit den slotmedeklinker, b. v. *bodem*, *bodemen*, *bedel*, *bedelen*, *schepsel*, *schepselen*, *Arnhem*, *Arnhemer*, *Haarlem*, *Haarlemer*, *Hattem*, *Hatemer*, *Lochem*, *Lochemer*.

(41) Dat men ik *oorloog*, *oorloogde*, *geoorloogd*, ik *veroorloof*, *veroorloofde*, *veroorloofd* zegt en schrijft, zal wel zijn voortgesproten uit de gewoonte onzer

Digitized by Google

gevoegd (42). Zij geven hierdoor aan de Nederlandsche taal eene rijkheid van klanken, die, behoorlijk afgewisseld, haar eene sierlijkheid en kracht schenken, welke men in vele andere hooggeroemde talen niet aantreft.

Schoon het wel eens gebeurt, dat een medeklinker bij zijne verbinding met andere eene zekere wijziging van klank (43) ondergaat, verliest hij echter zijn' klank nooit geheel, zoo als dit in andere talen wel eens plaats heeft: men denke slechts aan de *th* der Engelschen in *think*.

Wij zullen hier de verbinding der medeklinkers laten volgen, welke in de Nederlandsche taal gebruikelijk zijn, hoewel sommige daarvan slechts voorkomen in woorden, die uit vreemde talen zijn ontleend.

a.) Vóór een' klinker.

B. — *bl*, bl*aauw*, bl*ond*, bl*usch*. — *br*, br*ood*, br*uin*, br*uiden*.

CH. — *chr*, chr*istelijk*, chr*istendom*, Chr*ysostomus*, Chr*ysantis*.

D. — *dr*, dr*agelijk*, dr*omedaris*. — *dw*, dw*alen*, dw*arrelwind*.

F. — *fl*, fl*uiten*, fl*oers*. — *fn*, fn*iezen*, fn*uiken*. — *fr*, fr*aaiheid*, fr*uit*.

G. — *gl*, gl*ad*, gl*uren*. — *gn*, gn*iffelen*, gn*orren*. — *gr*, gr*aauw*, gr*ootheid*.

---

voorouders, die ik *oorloge*, ik *veroorlove* zeiden: later trok men die vormen naar de analogie tot ik *oorloog*, ik *veroorloof* samen, en zoo moesten de overige deelen van zelven worden medegesleept.

(42) Casper van den Ende noemt de aldus vereenigde medeklinkers niet oneigenaardig *voorkleefsels* en *nakleefsels*, naar mate zij voor of na den klinker staan.

(43) Bij voorb. de *m* voor de *t*, de *n* voor de *k*, de *k* voor de *b* en de *d*, b. v. *dekbed*, *dank*, *bakboord*, en andere gevallen, die of reeds bij de enkele letters vermeld zijn, of later zullen aangevoerd worden.

Digitized by Google

H.) J.) — Zonder eenige verbinding.

K. — *kl*, kl*aagtoon*, kl*auteren*. — *kn*, kn*ap*, kn*eep*. — *kr*, kr*aak*, kr*eel*. — *kw*, kw*aal*, kw*elling*.

L.) M.) N.) — Zonder eenige verbinding. *Mnemosyne* en dergelijke vreemde woorden komen hier niet in aanmerking.

P. — *pl*, pl*agen*, pl*eit*. — *pr*, pr*ijken*, pr*uttelen*. — *ps*, ps*alm*, ps*alter*. AANMERKING. De *ph* is om bekende redenen weg gelaten.

Q. — De *q* heeft geene verbinding en komt slechts in vreemde woorden voor.

R. — Zonder eenige verbinding, uitgezonderd in vreemde woorden *rh*, die als de enkele *r* wordt uitgesproken, b. v. *rhetorisch*, *rhapsodist*, *Rhijn*, gelijk sommigen *Rijn* nog schrijven.

S. *sch*, sch*amel*, sch*enden*. — *schr*, schr*ander*, schr*omen*. — *sj*, sj*erp*, sj*ouwerman*. — *sl*, sl*ager*, sl*uimeren*. — *sm*, sm*adelijk*, sm*oren*. — *sn*, sn*oepen*, sn*uisterijen*. — *sp*, sp*aden*, sp*uiten*. — *spl*, spl*ijten*, spl*inter*. — *spr*, spr*uit*, Spr*okkelmaand*. — *st*, st*ommelen*, st*uiter*. — *str*, str*oomen*, str*uikelen*. — *sw*, sw*isent*. AANMERKING. Men treft ook wel *sf*, *sk* aan, doch enkel in vreemde woorden, b. v. *sfeer* (spheer), *skelet*.

T. — *tj*, tj*alk*, tj*anken*. — *tr*, tr*ouwen*, tr*oosten*, tr*uweel*. — *ts*, ts*a* (44). — *tw*, tw*intig*, tw*isten*. AANMERKING. Dewijl *th*, die buitendien slechts in vreemde woorden voorkomt, in uitspraak

(44) Een tusschenwerpsel, het met *t* versterkte *sa*. Het komt in WEILAND'S Woordenboek niet voor.

Digitized by Google

niet van de enkele *t* verschilt, b. v. *thee*, *theologant*, is zij hier niet opgenomen.

v. — *vl*, vl*aggen*, vl*edermuis*. — *vr*, vr*oom*, vr*eeselijk*, vr*ijheid*.

w. — *wr*, wr*oeging*, wr*iemelen*.

z. — *zj*, (45) zj*eu*, *stellazje*, *zeilazje*. — *zw*, zw*aan*, Zw*itserland*.

b.) Na een' klinker.

b. — *bd*, gene*bd*, gekra*bd*. — *bs*, (des) we*bs*. — *bt*, (zij) bela*bt* (iedereen), a*bt*. — *bts*, (des) a*bts*.

ch. — *chs*, (des) la*chs*, (des) lo*chs*. — *cht*, kra*cht*, za*cht*. — *chts*, (des) na*chts*, za*chts*. — *chtsch*, Dordre*chtsch*, Utre*chtsch*. — *chtst*, li*chtst*, za*chtst*.

d. — *ds*, (des) wou*ds*, bri*ds*. — *dsch*, broe*dsch*, wij*dsch*. — *dst*, wij*dts*, breed*st*. — *dt*, (zij) bi*dt*, (hij) laa*dt*.

f. — *fd*, beschaa*fd*, uitgedoo*fd*. — *fds*, (des) hoo*fds*. — *fdst*, beleef*dst*, bedroef*dst*. — *fs*, (des) gra*fs*, (des) sto*fs*. — *fsch*, slaa*fsch*, vergeef*sch*. — *fst*, gro*fst*, la*fst*. — *ft*, tree*ft*, kree*ft*, (hij) tre*ft*. — *fts*, (des) kree*fts*, (des) ha*fts*. — *ftst*, wu*ftst*.

g. — *gd*, geneig*d*, gewaag*d*. — *gds*, (des) voog*ds*. — *gdst*, versaag*dst*, vergenoeg*dst*. — *gdt*, (gij) bevoog*dt*. — *gs*, slaag*s*, (des) weg*s*. — *gsch*, alledaag*sch*, Haag*sch*. — *gst*, oog*st*. — *gsts*, (des) oog*sts*. — *gt*, drag*t*, geslag*t*. — *gts*,

(45) Over deze letterverbinding heeft reeds menigeen den neus opgetrokken! Doch waarom wil men een woord niet schrijven, gelijk men het uitspreekt?

Digitized by Google

(des) gewi*gts*, (des) geslag*ts*. — *gtsch*, re*gtsch*, overe*gtsch*. — *gtst*, li*gtst*.

H.) De *h* en de *j* staan nooit aan het einde eener
J.) lettergreep en missen daarom alle verbinding.

K. — *ks*, ta*ks*, (des) taba*ks*. — *ksch*, snaa*ksch*, waa*ksch*. — *kst*, te*kst*, zwa*kst*. — *kt*, verla*kt*, geta*kt*. — *kts*, (des) geha*kts*, (des) verla*kts*.

L. — *ld*, bee*ld*, geme*ld*. — *lds*, (des) wi*lds*, (des) ge*lds*. — *dsch*, were*ldsch*, Terwol*dsch*. — *ldst*, mi*ldst*, wi*ldst*. — *ldt*, (hij) verme*ldt*, (dat) ge*ldt* (niet). — *lf*, ka*lf*, e*lf*. — *lfd*, geza*lfd*, gewe*lfd*. — *lfds*, (iets) gewe*lfds*. — *lfs*, ze*lfs*, (des) ka*lfs*. — *lfsch*, wo*lfsch*. — *lft*, he*lft*, (de koe) ka*lft*. — *lfts*, (des) e*lfts* (46), De*lft's* inwoners. — *lftsch*, De*lftsch*, U*lftsch*. — *lg*, wa*lg*, ve*lg*, wi*lg*. — *lgd*, gebe*lgd*, gevo*lgd*. — *lgs*, (des) wi*lgs*, (des) gevo*lgs*. — *lgsch?* — *lgt*, (hij) zwe*lgt*, (zij) vo*lgt*. — *lk*, me*lk*, ka*lk*. — *lks*, (des) ba*lks*, (des) vo*lks*. — *lksch*, scha*lksch*, sto*lksch*. — *lkt*, bewo*lkt*, geka*lkt*. — *lkts*, (iets) geka*lkts*. — *lm*, ka*lm*, sche*lm*. — *lmd*, gehe*lmd*, bedwe*lmd*. — *lms*, (des) wa*lms*, (des) sche*lms*. — *lmsch*, sche*lmsch*. — *lmt*, (het licht) wa*lmt*, (hij) ga*lmt*. — *lp*, gu*lp* we*lp*. — *sps*, (des) ge*sps*. — *lpsch*, wu*lpsch*. — *lpt*, geste*lpt*, (hij) he*lpt*. — *ls*, e*ls*, (des) mui*ls*. — *lsch*, duive*lsch*, ma*lsch*. — *lscht*, (hij) verva*lscht*. — *lsd*, omhe*lsd*. — *lst*, vo*lst*, kaa*lst*. — *lt*, vaa*lt*, (zij) beveel*t*. — *lts*, (des) bu*lts*. — *ltsch*, Anha*ltsch*.

M. — *mbt*, a*mbt*. — *mbts* (des) am*bst*. — *md*, bee*md*,

(46) Volgens BILDERDIJK is *elft* van het mann. geslacht.

Digitized by Google

hem*d*. — *mds*, (des) hem*ds*. — *mdst*, vreem*dst*, allerberoem*dst*. — *mf*, nim*f*. — *mp*, lam*p*, rom*p*. — *mps*, (des) rom*ps*, (des) stom*ps*. — *mpsch*, Denekam*psch*. — *mpst*, stom*pst*. — *mpt*, (hij) stam*pt*, (zij) stom*pt*. — *mpts*, Drem*pt's*. — *mptsch*, Drem*ptsch*. — *ms*, som*s*, (des) stoom*s*. — *msch*, uitheem*sch*, Vlaam*sch*. — *msd*, geram*sd* (47). — *mst*, dom*st*, slim*st*. — *mt*, (zij) zoom*t*, (hij) zwem*t*.

N. — *nd*, leven*d*, avon*d*. — *nds*, ron*ds*, (des) Heilan*ds*. — *ndsch*, vaderlan*dsch*, Nederlan*dsch*. — *ndscht*, verkin*dscht*. — *nf*, gan*f*. — *nfs*, (des) gan*fs*. — *ng*, ran*g*, ban*g*. — *ngd*, gerin*gd*, gewan*gd*. — *ngs*, blindelin*gs*, (des) din*gs*. — *ngsch*, zijdelin*gsch*. — *ngst*, an*gst*, van*gst*. — *ngsts*, (des) hen*gsts*. — *ngt*, (zij) zin*gt*, (hij) van*gt*. — *nk*, ran*k*, wen*k*. — *nks*, ondan*ks*, (des) stan*ks*. — *nksch*, lin*ksch*, slin*ksch*. — *nkt*, in*kt*, (het) zin*kt*. — *nkts*, (des) in*kts*. — *ns*, gegon*s*, (des) japon*s*. — *nsch*, Spaan*sch*, gan*sch*. — *nscht*, gewen*scht*, ontmen*scht*. — *nsd*, geveins*d*, geglans*d*. — *nst*, afgun*st*, win*st*.

P. — *ps*, mo*ps*, ga*ps*. — *psch*, wee*psch*, wul*psch*. — *pst*, goedkoo*pst*, kna*pst*. — *pt*, aangestip*t*, betra*pt*. — *ptst*, stip*tst*, beknop*tst*

R. *rd*, beroe*rd*, ha*rd*. — *rds*, (des) boomgaa*rds*, (des) oo*rds*. — *rdsch*, noo*rdsch*, aa*rdsch*. — *rdt*, (zij) boo*rdt*, (het) wo*rdt*. — *rf*, verste*rf*, bede*rf*. — *rfd*, geërf*d*, geverf*d*. — *rfs*, (des) kor*fs*, (des) verder*fs*. — *rfsch*, Dusseldor*fsch*.

(47) Het verl. deelw. van *ramzen*, gelijk men in sommige oorden van Nederland zeker kaartspel noemt.

Digitized by Google

— *rfst*, her*fst*. — *rfsts*, (des) her*fsts*. — *rft*, schur*ft*, (hij) wer*ft*. — *rfts*, (des) schur*fts*. — *rftst*, schur*ftst*. — *rg*, herber*g*, bor*g*. — *rgd*, gewur*gd*, gezor*gd*. — *rgs*, (des) hooi*bergs*, (des) dwer*gs*. — *rgsch*, Terbor*gsch*, Ber*gsch*. — *rgt*, bur*gt*, (hij) zor*gt*. — *rk*, dagwer*k*, vor*k*. — *rks*, (des) kur*ks*, (des) wer*ks*. — *rksch*, Tur*ksch*, ker*ksch*. — *rkst*, ster*kst*. — *rkt*, gewer*kt*, gekur*kt*. — *rl*, dwar*l*, (ik) waa*l*. — *rld*, gedwar*ld*, gewar*ld*. — *rls*, (des) gemor*ls*, (des) dwar*ls*. — *rlt*, (hij) mor*lt*, (hij) war*lt*. — *rm*, geker*m*, wor*m*. — *rmd*, gevor*md*, omar*md*. — *rms*, (des) stor*ms*, (des) ar*ms*. — *rmsch*, Wor*msch*. — *rmst*, war*mst*, ar*mst*. — *rn*, kar*n*, tor*n*. — *rnd*, gekar*nd*, getor*nd*. — *rns*, (des) toor*ns*, (des) hoor*ns*. — *rnsch*, Hoor*nsch*, Paterbor*nsch*. — *rnst*, er*nst*. — *rnsts*, (des) er*nsts*. — *rnt*, (zij) tor*nt*, (hij) kar*nt*. — *rp*, (ik) verwer*p*, scher*p*. — *rps*; (des) onderwer*ps*, (des) wor*ps*. — *rpsch*, Antwer*psch*, Bosdor*psch*. — *rpst*, zer*pst*, scher*pst*. — *rpt*, (hij) verwer*pt*, (zij) scher*pt*. — *rs*, tuinker*s*, laar*s*. — *rsch*, afmar*sch*, ver*sch*. — *rscht*, (hij) dor*scht*, (hij) vor*scht*. — *rsd*, gelaar*sd*. — *rts*, gemor*st*, wor*st*. — *rt*, bedevaar*t*, voor*t*. — *rst*, (des) staar*ts*, ar*ts*. — *rtsch*, achterwaar*tsch*. — *rtst*, kor*tst*. — *rw*, tar*w*, ger*w*. — *rwd*, gever*wd*, vermur*wd*. — *rws*, (iets) mur*ws*. — *rwst*, *murwst*. — *rwt*, *erwt*, (hij) ver*wt*

S. — *sch*, gewa*sch*, gevi*sch*. — *scht* gevi*scht*, gewi*scht* (48). — *sd*, geloo*sd*, bedee*sd*. — *sds*, (iets)

(48) Het *gevleeschd* van Weiland en Siegenbeek is wanspelling.

Digitized by Google

bedee*sds.* — *sdst*, bedee*sdst.* — *sk*, mu*sk*, obeli*sk* (49). — *sp*, we*sp*, ge*sp.* — *sps*, (des) ge*sps.* — *spsch*, Wee*spsch.* — *spt*, (zij) gi*spt*, (hij) beri*spt.* — *st*, verroe*st*, re*st.* — *sts*, (iets) woe*sts.* — *stst*, woe*stst.*

T. — *ts*, bi*ts*, (des) zo*ts.* — *tsch*, vaa*tsch*, melaa*tsch.* — *tst*, za*tst*, zo*tst.*

W. — *wd*, ongehu*wd*, bebou*wd.* — *ws*, (des) rou*ws*, (des) dau*ws.* — *wst*, graau*wst*, ru*wst.* — *wt*, (hij) trou*wt*, rabau*wt.* — *wts*, (des) rabau*wts.*

AANMERKING. Verscheidene dezer nakleefsels, om met C. VAN DER ENDE te spreken, zijn voorzeker hard en naauwelijks uit te spreken; daar zij echter hier en daar voorkomen, meenden wij hun eene plaats te moeten inruimen.

4.) *Over de Verwantschapte Medeklinkers en hun' wederzijdschen invloed op elkander.*

De medeklinkers, die enkel door eene zachtere of scherpere uitspraak van elkander verschillen en daarom verwantschapte genoemd worden, zijn:

B, zacht.	. P, scherp.
D, „	. T, „ .
G, „	. (CH, „ . (K, „ .
V, „	. F, „ .
Z, „	. S, „ .

Om dit gedeelte van de opgenomene taak naar behooren af te handelen, zullen wij eerst spreken over den

(49) Deze beide woorden zijn van vreemden oorsprong.

Digitized by Google

klank dezer letters aan het begin en aan het einde van een woord of lettergreep, en daarna over den invloed, dien zij op elkander hebben.

a.) De verwantschapte medeklinkers aan het begin en aan het einde van een woord of lettergreep.

Zoo wel de zachte als de scherpe medeklinkers komen aan het begin en aan het einde van een woord of lettergreep voor, uitgezonderd de *v* en de *z*, die men (50) steeds te zacht heeft gekeurd, om eene lettergreep te sluiten, weshalve *geef* en *vrees* in plaats van *geev* en *vreez* worden geschreven.

Over de uitspraak aan het begin eener lettergreep komt op bladz. 23 het noodige voor, zoo dat zij als bekend vooronderstelt mag worden.

Op het einde van een woord, dat op zich zelf staat, luiden ze alle scherp, als: *lab* — *lap*, *rad* — *rat*, *lag* — *lach*, *graf* (graven) — *straf* (straffen), *las* (lazen) — *kas* (kassen). Deze omstandigheid is waarschijnlijk oorzaak geweest, dat er onder de vroegere schrijvers eenige worden aangetroffen, die ook voor andere zachte medeklinkers dan *v* en *z* de verwantschapte scherpe in de plaats stelden, wanneer daarmede een woord of letter-

(50) Eene uitzondering maakt hierop onder andere A. Smits, Artium Doctor, gewezen voogd der Koninklijke »studien" te *Ieperen* in zijn: »*Natuurlijke Regelmaat der Taal, benevens het algemeen gebruik*, gedrukt te *'s Bosch*, bij J. J. Arkesteijn, 1824. *Voor rekening van den Schrijver.*

In de taalkundige curiositeit leest men op bladz. 26: »Wil men dan het grondwoord onvervalscht behouden, zoo mag men ook op zulk ingebeeld voorwendsel de wortelklinkers *v* en *z* niet verwisselen in *f* en *s* in *grav*, *hov*, *briev*, *liev*, *lierde*, *beev*, *beerde*, *gebeevd: ik geev*, *ik gav*, *gij gaavt:* als ook in *het grenzt*, *grenzde*, *gegrenzd*, *ik prijz*, *ik preez*, *gij preezt:* ik *rejz*, *ik reizde*, *gerejzd: ik leez*, *ik laz*, *gij laazt* enz. Of de »gewezen Voogd" navolgers heeft gevonden, is mij niet gebleken; doch ik twijfel er sterk aan.

Digitized by Google

kaf staat in de mand, ik plof tegen den wand, — kook Christina een paar eijeren, ik ruik frambozen, ik kom, de kok perst citroenen uit, Frederik staat aan de deur, Dirk telt sijne knikkers; — hep Christus lief, ik hep perziken, ik hep kersen, ik hep fruit, ik hep suiker, ik hep thee, — een goet Christen, out fruit, hart krijt, een out paart, veltsalade, rontte, — lech Christiaan eene boete op, zech Ferdinand de waarheid, weech kastanjes af, ik rijch parelzaan, laach staan, zwijch toch, — schrijf Christiaan een' brief, geef Frits eene boterham, een lief kintje, een scheef potje, leef steets fergenoecht, ik schrijf tegenwoordich feel, — ik frees Christiaan eenichsins, (57) *het boek is fraai, kaas kan ik niet ferdragen, de laars past niet, de haas stak sijne ooren op, wees tevreden; — poch cheenszins, lach foort, lach selden, — stof cheven, laf flees, hef se op, — ik cha, Derk ferliest, Riek singt, — ob den loop chaan, hoop foeden, ob de stoep sitten, — les cheven, de deur los finden, de vos swemt, — eet chroente, ik sit foor, de stad licht seven mijlen van hier.*

Uit deze voorbeelden ziet men, dat de verwantschapte medeklinkers slechts dáár hun' eigendommelijken klank behouden, wáár beide scherp zijn, of waar *b* en *b*, *d* en *d*, — *b* en *d* of *d* en *b* op elkander volgen. Om dit alles nu in weinige woorden uit te drukken, die gemakkelijk te onthouden zijn, stellen wij dezen

(57) De wederzijdsche invloed der verwantschapte medeklinkers, dien men voorheen of niet kende of verwaarloosde, is oorzaak geweest, dat er in eenige samenstellingen eene *s* werd uitgelaten, die, wegens de uitspraak des woords, niet gemist kan worden.

Vroegere schrijvers gaven aan bijvoegelijke en zelfstandige naamwoorden in den tweeden naamval meermalen eene beteekenis, die wij tegenwoordig veelal op eene geheel andere wijze uitdrukken. Zoo hoort men in plaats van het *blootshoofds* onzer voorouders tegenwoordig niet zelden *met het bloote hoofd*, *met ontbloten hoofde*. Zij verbogen het bijvoegelijke naamwoord even als het verzwegene lidwoord, zoo als bij de Hoogduitschers nog veelal plaats heeft, en spraken en schre-

Digitized by Google

REGEL.

Overal, waar twee verwantschapte medeklinkers van twee verschillende woorden of lettergrepen samenkomen, zijn beide *scherp*, behalve dan, wanneer de tweede *b* of *d* is, in welk geval beide *zacht* luiden.

ven *goedsmoeds*, *eenigermate*, *ziender oogen*, om, volgens het hedendaagsche gebruik, uit te drukken: *met goeden moed*, *in eenige mate*, *terwijl de oogen het zien* of *zagen*.

Toen men later zulke bijvoegelijke en zelfstandige naamwoorden, die vroeger vaneen werden geschreven, samen verbond, gebeurde het wel eens, dat eene *s*, die niets ter bevordering der uitspraak toebracht, werd verwaarloosd en uitgelaten, zoo dat men *goedschiks* en *eenigzins* in plaats van *goedsschiks* en *eenigszins* schreef, terwijl men haar in andere behield, omdat zij in de uitspraak werd gehoord en alzoo niet gemist kon worden.

Om ons gevoelen te staven, hebben wij eenige woorden van dien aard, naar mate ze ons inschoten en ook bij WEILAND voorkomen, opgeteekend en laten ze hier volgen: *Allezins*, *anderztns*, *blootshoofds*, *blootsvoets (a)*, *droogvoets*, *eenigzins*, *geenszins*, *goedschiks*, *goedsmoeds*, *goedstijds*, *heelshuids (b)*, *koelsmoeds*, *kwaadschiks*, *luidkeels*, *oudtijds*, *veeltijds*, *veelzins*, *vroegtijds*.

Men ziet, dat er zich onder de *achttien* woorden *zeven* bevinden, welke de *s* behouden, terwijl de overige *elf* haar verworpen hebben. - In *goedschiks* en *kwaadschiks* maakt het weglaten of opnemen der *s* in de uitspraak geene verandering, zoo dat men, ter bevordering der regelmatigheid, beter zal doen, *goedsschiks* en *kwaadsschiks* te schrijven. Aan *droogvoets*, *luidkeels*, *oudtijds* en *vroegtijds* is men te zeer gewoon, dan dat het raadzaam wezen zou, de *s* er weder in te voegen, schoon *droogsvoets* zich even zoo gemakkelijk laat uitspreken, als *blootsvoets*, en analogisch beter is.

Thans blijven *allezins*, *anderzins*, *eenigzins* en *veelzins* ter beschouwing over. Hoe worden die woorden uitgesproken? - *alle-s-ins*, *ander-s-ins*, *eenich-s-ins* en *veel-s-ins*. Men ziet hieruit allerduidelijkst, dat, wil men de uitspraak maar eenigszins tot grondslag der spelling aannemen, men niet anders kan schrijven, dan *alleszins*, *anderszins*, *eenigszins* en *veelszins*. En dit is geenszins eene nieuwigheid; want HUYDECOPER, die toch in de taal niet zonder gezag is, schreef deze woorden ook met eene *s*, b. v. *eenigszins*, *alleszins*, *anderszins*, gelijk men uit zijne »PROEVE" met tallooze voorbeelden kan bewijzen.

(a) *Barrevoets*, dat, even als *blootsvoets*, met de *s* behoorde geschreven te worden, is welligt nooit *barsvoets* uitgesproken en geschreven, dewijl men daarbij ligt aan een ander *bars*(ch) kon denken.

(b) Ofschoon *heelshuids* algemeen in gebruik is, wordt het noch bij WEILAND noch bij SIEGENBEEK aangetroffen.

Digitized by Google

greep werd gesloten. Zoo vindt men bij MELIS STOKE:

Van den avont *als sijt bestaan*;

en bij VONDEL:

Die zorght, en waekt, en slaeft, en ploeght, en zwoeght, en zweet,
Ten oirbaer van het lant *een lastigh ampt bekleet.*

Doch wanneer de zachte medeklinker van een' zelfklinker wordt gevolgd, dan treedt hij weder in zijne regten en krijgt zijn' eigendommelijken klank terug, zoo als blijkt uit: *Heb uw' naaste lief, kwabaal.* — *Het land is gered, landaard.* — *Hij lag op stroo, hoogachtbaar.* — *Geef een' gulden, boefachtig.* — *Lees een hoofdstuk, vreesachtig.* Behoorlijk gelezen, zullen deze uitdrukkingen luiden: *He-b-uw naaste lief, kwa-b-aal.* — *Het lan-d-is gered, lan-d-aard.* — *Hij la-g-op stroo, hoo-g-achtbaar.* — *Gee-v'-een' gulden, boe-v-achtig.* — *Lee-z-een hoofdstuk, vree-z-achtig.*

Of men in de dagen van STOKE en van VONDEL de zachte medeklinkers voor een' zelfklinker scherp uitsprak en *avon-t-als* en *lan-t-een* las, durf ik niet beslissen, doch meen op goede gronden daaraan te mogen twijfelen. Doch is het niet vreemd, dat men dit punt, hetwelk zoo veel tot de zoetvloeijendheid onzer taal bijdraagt, schier nergens behandeld vindt, hoewel HUYDECOPER reeds in het begin der vorige eeuw daarvan eenig begrip toont gehad te hebben, wanneer hij op bladz. 86 van het I. Deel zijner *Proeve van Taal- en Dichtkunde* zegt: „Wat den eersten en [den] derden persoon belangt, daarin beweer ik, dat men behoort te schrijven, bij voorbeeld, *ik vind er geen*, en *hij vindt er geen*, en dat leert ook de uitspraak, dewijl dit uitgesproken wordt, *ik vinder geen*, en *hij vinter geen*." Op sommige plaatsen verwart hij echter spelling en uitspraak samen. — Doch hoe dit

Digitized by Google

vroeger ook moge geweest zijn, thans kan het niet meer geheel onbekend zijn, dat alle zachte medeklinkers voor een' zelfklinker zacht worden uitgesproken, zoo als blijkt uit: *Ik he-b-een boek; ik ha-d-een' vink; ik li-g-op eene matras; ik schrij-v-een' brief; ik vree-z-u niet.*

Nu zou men welligt meenen, dat de scherpe medeklinkers voor een' zelfklinker steeds scherp luidden. Doch zulks is slechts dan somtijds het geval, wanneer twee of meer scherpe op elkander volgen, b. v. *de koet-s-is gereed, de vors-t-is streng, de rup-s-eet bladeren, de kreef-t-is dood, de luch-t-is betrokken, des nacht-s-opzitten.* Eer wij intusschen van dit onderwerp afstappen, moeten wij nog spreken over zoodanige woorden, die voor geene verlenging vatbaar zijn, zonder daarbij echter de verlengbare te vergeten. Ook hier zal men vinden, dat onze Nederlandsche taal, met regt om hare zoetvloeijendheid zoo hoog geroemd, overal, waar zij kan, de scherpe klanken vermijdt en de zachte daarvoor in de plaats stelt. Wij zullen bij die beschouwing de alphabetische orde volgen, en alzoo beginnen met

CH. — Met dezen slotklank heeft men *ach, doch, noch, och, toch, zich.* Men zal overal, waar geene rust plaats heeft, eene *g* hooren. Want *Ach ik ongelukkige! Och of gij naar mijn' raad geluisterd haddet! Och arm! Doch ik waag het niet. Men ziet er beeren noch apen. Ik ga er toch uit. Zich inlaten*, zullen luiden: *A-g-ik ongelukkige! O-g-of gij naar mijn' raad geluisterd haddet! O-g-arm! Do-g-ik waag het niet. Men ziet er beeren no-g-apen. Ik ga er to-g-uit. Zi-g-inlaten.*

Van de weinige verlengbare zal de *ch* over 't algemeen haar scherpen klank behouden. Bij voorb. *die kuch is zeer lastig.*

Digitized by Google

F. — De onverlengbare *af* en *of* luiden, goed uitgesproken, *av* en *ov*. Bij voorb. *afoogen* en *of ik het zag* zal men van degenen, welke goed spreken, nooit anders hooren, dan *a-v-oogen*, *o-v-ik het zag*.

Van de verlengbare zullen de werkwoorden den scherpen klank behouden, de andere niet. Bij v. *ik stra-f-u niet*, *de sto-v-is uitgeput*, *er ligt ka-v-op den grond*.

K. — De *k* verliest haar' scherpen klank nooit: *Hij is ook in den schouwburg geweest*. *De rook is hinderlijk*. *Ik zoek een woordenboek*.

P. — De *p* blijft altijd scherp, zij moge alleen staan, of door een' anderen scherpen medeklinker voorafgegaan zijn, zoo als blijkt uit *opeten* en *de gesp is verloren*, welke door niemand zullen uitgesproken worden *o-b-eten*, *de ge-zb-is verloren*.

S. — Overal, waar geen scherpe medeklinker vooraf gaat, luidt zij als *z*, zij moge het teeken van den tweeden naamval of van het meervoud zijn, of een' anderen oorsprong hebben, want: *Jan's oogen zijn gezwollen*, — *de jongens eten pruimen*, — *als ik terug kom*, — *God is oneindig goed*, — *wis en waarachtig*, — *thans is er geld in overvloed*, — *willens en wetens*, — *reeds in April*, — *steeds onveranderlijk*, — *ik ging langs eene breede rivier*, — *volgens uwe aanteekeningen*, — *benevens een paar wissels* — zullen steeds luiden: *Jan-z-oogen zijn gezwollen*, — *de jongen-z-eten pruimen*, — *al-z-ik terug kom*, — *God i-z-oneindig goed*, — *wi-z-en waarachtig*, — *than-z-is er geld in overvloed*, — *willen-z-en wetens*, — *reed-z-in April*, *steed-z-onveranderlijk*, — *ik ging lang-z-eene breede rivier*, — *volgen-z-uwe aanteekeningen*, — *beneven-z-een paar wissels*. Zelfs in *misachten*, *persijzer*, enz. wordt de *s* als *z* uitgesproken, niettegenstaande zij in de grondwoorden *missen* en *persen*

Digitized by Google

scherp is, en de woorden *mi-z-achten*, *per-z-ijzer* luiden.

Van de *l*, *m*, *n* en *r* vooraf gegaan, wordt de scherpe *s*, zelfs *sch*, nu eens scherp, dan zacht uitgesproken, schoon het eerste veelal de voorkeur verdient. Ook in werkwoorden zal men wel doen, haar den scherpen klank te doen behouden, bij v. *ik per-s-een stuk laken*, *ik wensch u geluk* (ik wen-s-u geluk).

Wordt zij van een' der scherpe medeklinkers *f*, *ch*, *k*, *p*, *t* voorafgegaan, blijft zij scherp na *p* en *t*, als: *Een mop-s-is een hond*, *aart-s-engel*, *een art-s is een geneesheer*. Na *k* is de uitspraak wankelend, daar sommigen de *koks eten* en *boksoor* zullen uitspreken: *de kok-s-eten*, *bok-s-oor*, en anderen: *de kok-z-eten*, *bok-z-oor*, in welk laatste geval de *k* den klank der harde Fransche *g* bekomt: de eerste uitspraak verdient als de natuurlijkste echter de voorkeur. — Na de *ch* kan ze dan alleen zacht worden uitgesproken, wanneer zij achter de boven aangevoerde woorden *ach*, *doch*, *noch*, *och*, *toch*, *zich* staat, als: *Zijne rede vloeide over van doch's* en *toch's*, d. i. *dog-z-en tochs*. — Wanneer de *f* voor zich zelve staat, en niet voor de *v*, behoudt de *s* haar' scherpen klank, ofschoon het omgekeerde wel eens gehoord wordt: *Ik ruik iets duf-s-in het vertrek*. Doch overal, waar de *v* door de *f* wordt vervangen, zal de *s* zacht luiden, als: *Zij heeft iets liev-z-in haar voorkomen*. Ja in eigennamen en vreemde woorden zal men de *s* meestal zacht uitspreken, b. v. *Calaf's eenige dochter* en *Dolf's oom* zullen vrij algemeen *Cala-v-z-eenige dochter* en *Dolv-z-oom* luiden.

De voorafgaande zachte medeklinker, die overal, waar de *s* haar' scherpen klank behoudt, in den verwanten overgaat, neemt haar' zachten klank terug, wanneer de *s* als *z* luidt. Bij v. *reeds* en *zelfs* worden op zich zelven

Digitized by Google

reets en *zelfs* uitgesproken, terwijl *reeds eene maand* en *zelfs uw vader* als *reeds-z-eene maand* en *zelv-z-uw vader* zullen luiden.

T. — De *t* blijft overal scherp, behalve in het voorzetsel *met*, dat uit *mede* samengetrokken is. Degenen dus, welke zeggen: *Ik ga met-d-u*, doen beter, dan zij, welke de *t* scherp doen hooren en *ik ga me-t-u* uitspreken. Men zal hiertegen welligt aanvoeren, dat *metter tijd*, *metter daad*, *metter woon* juist het tegendeel bewijzen. Dat men vroeger sprak en schreef *metter tijd*, ja dat tegenwoordig deze of gene naaister nog wel eens zegt *mette naald* (d. i. *met de naald*) moet aan de toonloosheid van het lidwoord toegeschreven worden. Immers zoo dra het toon krijgt en in *dé* (d. i. *die*) overgaat, zal de *d* stand houden: en van geen' kleêrmaker of naaister, hoe beschaafd of onbeschaafd zij ook wezen mogen, zal men hooren: *met tie naald*, doch altijd *me-d-ie naald.* Ook in *dat*, *dit*, *het*, *niet*, *nooit*, *ooit*, *sedert*, *sint*, *uit*, *voort* en *want* is het behouden van de *t* in de uitspraak aan te raden, schoon het niet aan de zoodanigen ontbreekt, welke *uiteten*, *voorteischen*, enz. uitspreken, als wierden zij *uitdeten* en *voordeischen* geschreven.

b.) De invloed der verwantschapte medeklinkers op elkander.

Thans komen wij aan een gedeelte der uitspraak, dat, nog veel meer dan het tot dus verre behandelde, voorbij gezien, nooit voldoende onderzocht en toegelicht is, namelijk den invloed, welken de verwantschapte medeklinkers op elkander hebben, en waardoor de zachte in de scherpe en de scherpe in de zachte overgaan.

Wanneer twee verwantschapte medeklinkers, hetzij in

Digitized by Google

een samengesteld woord of in twee afzonderlijke woorden, op elkander volgen, zijn beide

1.) *ZACHT*, wanneer het tweede woord met *b* of *d* aanvangt, als: *Ik heb betere pennen*, — *ik heb duurder laken*, *goed brood*, *houdbaar*, — *ik vond drie eijeren*, *woudduif*, — *straf Barend niet*, *stofbezem*, — *kef door*, *stofdraad*, — *een traag beest*, *vraagbaak*, — *den geheelen dag door*, *ergdenkend*, — *lach Berta niet uit*, — *ik ben*, *laakbaar* (51), — *ik dans*, *werkdag* (51), — *koop boter*, *onomkoopbaarheid*, — *ik hoop daardoor mijn doel te bereiken*, *verkoopdag*, — *de les begint*, *pisblaas* (52), — *met een mes doorsnijden*, *zesdaagsch* (52), — *hij verkoopt boter*, *vatbaar*, — *het kind heeft dorst*, *lastdrager*, — *geef Barend het boek*, *geloofbaar* (53), — *geef den man zijn geld*, *sterfdag* (53), — *wees bescheiden*, *onverliesbaar* (53), — *lees Dorus het berigt voor*, *boosdoener* (53). Deze voorbeelden zal ieder gemakkelijk kunnen lezen, zonder dat wij daaromtrent eenige aanwijzing geven.

AANMERKING. Hier zou iemand, die het bovenstaande met oplettendheid doorgelezen heeft, de vraag kunnen opperen: „Daar het nu in den aard der *b* en der *d* ligt, dat zij den voorgaanden klinker altijd zacht doen luiden, en daar men voor een' zachten medeklinker nooit een' scherpen kan doen hooren, hoe moet men dan b. v. *kunstbekwaamheid*, *hulstblad*, *rustbewaarder*, *winstderving*, *herfstbloem*, *wolfsboon*, *achtbaar*, *kalfsborst* en soortgelijke uitspreken?" Het antwoord ligt reeds in de vraag opgesloten: de eenmaal zacht gewordene scherpe medeklinker moet na-

(51) De *k* neemt voor *b* en *d* steeds den klank der harde Fransche *g* aan, zoo als deze luidt in *gant*, *garçon*.

(52) De *ch* achter de *s* maakt geen verschil, zoo als blijkt uit: *Engelsch bier*, *vischboer*, - *is de visch dood*, *waschdag*.

(53) Dat in deze voorbeelden de *f* en de *s* in plaats der *v* en der *z* staan, zal naauwelijks herinnering behoeven.

Digitized by Google

tuurlijk en noodzakelijk den voorgaanden met zich slepen en hem insgelijks zacht doen luiden, en de vermelde woorden zullen dus, hoe vreemd de spelling ook moge schijnen, niet anders kunnen uitgesproken worden dan: *Kunzdbekwaamheid*, *hulzdblad*, *ruzdbewaarder*, *winzdderving*, *hervzdbloem*, *wolvzboon*, *agdbaar*, *kalvzborst* (54).

2.) SCHERP in alle andere gevallen, hetzij beide zacht of scherp, hetzij de eerste zacht en de andere scherp, hetzij de eerste scherp en de andere zacht luide: *a.*) beide zacht: *Ik heb geen' nood, ik heb voor u betaald, ik heb zeven gulden, — ik wend geene moeite aan, ik houd veel over, ik vond zes menschen, — ik lig gaarne op een' stroozak, berggroen, — ik zag veel menschen, ik weeg zoo zwaar als gij, — ik drijf geen' handel, ik schuif verder, ik vrees voor hem, — ik lees geene romans, vrees voor den winter, baas zijn; b.*) beide scherp. *Lach Christiaan niet uit, lach Frits maar uit, lach Klaas uit, lach Peter toch niet uit, lach Steven uit, lach Toontje niet uit, — zoo het stof Christiaan in de oogen vliegt, duf fruit, de noodige stof kon ik niet bekomen, strafpreek, het kaf staat in de mand, ik plof tegen den wand, — kook Christina een paar eijeren, ik ruik frambrozen, ik kom, de kok perst citroenen uit, Frederik staat aan de deur, Dirk telt zijne knikkers; c.*) de eerste zacht en de andere scherp: *Heb Christus lief, ik heb fruit, ik heb kersen, ik heb perziken, ik heb suiker, ik heb thee, — een goed Christen, oud fruit, hard krijt, een oud paard, veldsalade, rondte, — leg Christiaan eene boete op, zeg Ferdinand de waarheid, weeg kastanjes af, ik rijg parels aan* (55) *laag staan, zwijg toch, — schrijf Christiaan een' brief, geef Frits eene*

(54) Deze voorbeelden toonen de juistheid der stelling, dat de uitspraak niet *in alles* door de letters kan afgebeeld worden. Indien men het doen wilde, zou men vele woorden nu op deze, dan op gene wijze moeten schrijven.

Digitized by Google

boterham, een lief kindje, een scheef potje, leef steeds vergenoegd, ik schrijf tegeuwoordig veel, — ik vrees Christiaan eenigszins, het boek is fraai, kaas kan ik niet verdragen, de laars past niet, de haas stak zijne ooren op, wees tevreden; d.) de eerste scherp en de andere zacht: *Poch geenszins op uwe bekwaamheden, lach voort, lach zelden, — stof geven, laf vleesch, hef ze op, — ik ga, Derk verliest, Riek zingt, — op den loop gaan, hoop voeden, op de stoep zitten, — les geven, de deur los vinden, de vos zwemt, — eet groente, ik zit voor* (56), *de stad ligt zeven mijlen van hier.*

Wanneer de opgegevene voorbeelden naar behooren en zonder gemaaktheid worden gelezen, zullen ze luiden: *Ik heb cheen noot, ik heb foor u betaalt, ik heb seven gulden, — ik went cheene moeite aan, ik hout feel over, ik font ses mensen, — ik lich chaarne op een' stroozak, berchchroen, — ik sach feel mensen, ik weech zoo zwaar als chij, — ik drijf cheen' handel, ik schuif verder, ik frees foor hem, — ik lees cheene romans, vrees foor den winter, baas sijn; — lach Christiaan nied uit, lach Frits maar uit, lach Kla-z-uit, lach Peter toch nied uit, lach Steven uit, lach Toontje nied uit, — zoo het stof Christiaan in de oogen vliegt, duf fruit, de noodige stof kon ik nied bekomen, strafpreek, het*

(55) De heer M. C. VAN OOSTERZEE bedriegt zich, waar hij in zijne *Beknopte uitspraakleer der Nederlandsche taal, te 's Hertogenbosch*, bij Gebr. MULLER 1848, zegt: "Zoo wordt de uitspraak min of meer gewijzigd, wanneer men onzekerheid van beteekenis heeft voor te komen, gelijk: *hij heeft noch paarden noch runderen*, waar de *ch* hare scherpe uitspraak behoudt, zoo als de *g* hare zachte in: *hij heeft nog paarden en runderen.*" In *nog paarden* de *g* zacht uit te spreken, behoort tot de onmogelijkheden, ten minste voor den Nederlander - een Engelschman zou het naauwelijks kunnen.

(56) Men vindt nog taalkundigen, die *ontfangen* schrijven. Waarom dan ook niet: *ontfallen, ontfaren, ontfeinzen, ontfellen, ontflammen, ontflieden, ontfolken, ontfouwen, ontfreemden, - voortfluglig, opfatten, uitsuigen?*

Digitized by Google

Digitized by Google

Bij den Uitgever dezes zien ook het licht de navolgende werken:

BISCHOFF (Prof), Fransche Spraakwendingen. Verzameling van eigenaardige en uitgezochte zegswijzen der nieuwere Fransche Spreektaal. 2de druk. . . . . *f* 0,75.

BLOSSOMS AND FLOWERS from the Periodical English press; being selected pieces of Miss Pardoe, Richard Huie, Mr. Fraser, Sir Henry Wotton, D. L. Richardson, Agnes Strickland, Percy B. St. John, Camilla Toulmin, W. J. G. Barker, Abr. Elder Esq., H. R. Addison, Mrs. James Gray, Robert Munro, Theodoric Brown, Miss Anna Maria Sergeant, S. W. Patridge, Mrs. S. C. Hall, E. Tegner, James Hedderwick Jun., Joseph Fearn, and others. One vol. 8vo, 376 pages, neatly and closely printed. . . . . *f* 2,00.

BRILL (Dr. W. G.), over de Taal, als het pand van 's menschen hoogen rang in de Schepping, en over het verband tusschen de meerdere of mindere intellectuele vatbaarheid eener natie, en de hoogere of lagere klasse, waartoe de Taal, door haar gesproken, behoort. 8vo. *f* 0,50.

BOMHOFF, Hzn. (D.), Opstellen met Fouten, inzonderheid tegen de spelling der Nederlandsche Taal. . . . . *f* 0,35.

CHARLIE BURTON Eene vertelling. Uitgegeven onder toezigt der Commissie voor algemeene letterkunde en opvoeding, voor rekening der Vereeniging ter bevordering van Christelijke kennis te Londen. *f* 0,30.

CONTES MORAUX pour de Jeunes Filles. Avec 3 jolies gravures. . . . . *f* 0,50.

CONTES AGRÉABLES ET UTILES pour des Jeunes Gens. Avec 3 jolies gravures. . . . . *f* 0,50.

MISCELLANIES; containing Sketches, Narratives, Tales and Poems, by Captain Bellew, John Bolton Rogerson, S. W. Patridge, William T. Hood, Mrs. S. C. Hall, D. L. Richardson, W. C. Bryant, Longbellow and others, selected from different English Magazines. One vol. 8vo, 376 pages, neatly and closely printed. . . . . *f* 2,00.

J. STEENBEEK, Pieter Goedhart. Een leesboekje voor jonge kinderen. . . . . *f* 0,12½.

UNIVERSAL MAGAZINE; containing the best Romantic, Literary and Historical Pieces from the whole of the Periodical English press. 4 Jaargangen in 6 deelen. . . . . *f* 8,—

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

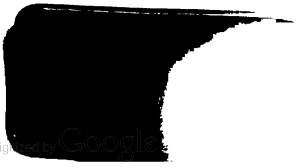
Digitized by Google